

dr Małgorzata Bortliczek
Uniwersytet Śląski
Wydział Etnologii i Nauk o Edukacji
Instytut Nauk o Edukacji
Zakład Nauk Humanistycznych
i Nauk Pomocniczych Pedagogiki
e-mail: małgorzata.bortliczek@us.edu.pl

AUTOREFERAT

1. Imię i nazwisko

Małgorzata Bortliczek

2. Posiadane dyplomy i stopnie naukowe

1992 – mgr pedagogiki pracy kulturalno-oświatowej, Uniwersytet Śląski Filia w Cieszynie, Wydział Pedagogiczno-Artystyczny (studia stacjonarne).

1993 – mgr filologii polskiej, Uniwersytet Śląski w Katowicach, Wydział Filologiczny, Instytut Filologii Polskiej (studia stacjonarne).

2002 – dr nauk humanistycznych w zakresie językoznawstwa, stopień uzyskany na Wydziale Filologicznym Uniwersytetu Opolskiego; tytuł rozprawy: *Językowy obraz świata w socjolekcie uczniowskim*; promotor: prof. dr hab. Robert Mrózek; recenzenci: prof. dr hab. Jadwiga Kowalikowa, prof. dr hab. Stanisław Gajda.

3. Informacje o dotychczasowym zatrudnieniu w jednostkach naukowych

Od 1 września 1994 r. jestem pracownikiem Uniwersytetu Śląskiego (wówczas Wydziału Pedagogiczno-Artystycznego Filii w Cieszynie). Przez osiem pierwszych lat byłam zatrudniona w charakterze asystenta (w istniejącym wtedy Zakładzie Języka Polskiego w Instytucie Pedagogiki), a następnie od 1 października 2002 r. – na stanowisku adiunkta (najpierw w Katedrze Edukacji Humanistycznej Międzynarodowej Szkoły Nauk o Edukacji i Kulturze), z kolei po reorganizacji wydziałowych jednostek Uniwersytetu Śląskiego, tj. od 1 października 2008 r. – w Zakładzie Edukacji Humanistycznej i Nauk Pomocniczych Pedagogiki w Instytucie Nauk o Edukacji na Wydziale Etnologii i Nauk o Edukacji Uniwersytetu Śląskiego¹, a od października 2016 r. – w tym samym Zakładzie na stanowisku

¹ W latach 1993–2001 pracowałam także w Zespole Szkół Zawodowych w Skoczowie jako nauczyciel języka polskiego i wychowawca dwóch roczników uczniów klas technicznych (technikum odzieżowego i technikum mechanicznego), przygotowując kilkadziesiąt osób do egzaminu dojrzałości z języka ojczystego. Podejmowałam również zobowiązania jako wykładowca w innych ośrodkach

starszego wykładowcy. W czasie pracy akademickiej prowadziłam zajęcia na studiach stacjonarnych i niestacjonarnych (jednolitych magisterskich oraz I i II stopnia), a także – na studiach podyplomowych (o osiągnięciach dydaktycznych, organizacyjnych i popularyzatorskich oraz współpracy z instytucjami i organizacjami piszę w punkcie 6.).

4. Wskazanie osiągnięcia wynikającego z art. 16 ust. 2 ustawy z dnia 14 marca 2003 r. o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki (Dz.U. 2016 r. poz. 882 ze zm. w Dz.U. z 2016 r. poz. 1311.)

a) tytuł osiągnięcia naukowego

Jako osiągnięcie naukowe do oceny przedkładałam 15 artykułów autorskich składających się na cykl tematyczny: **I. Komunikacyjny obieg informacji popularyzujących naukę na poziomie propedeutycznym**, oraz dwie monografie współautorskie i 7 artykułów (3 autorskie i 4 współautorskie) tworzących cykl tematyczny: **II. Język w komunikacji reklamowej (komercyjnej, perswazyjnej) i lokalnej (w przygranicznym mikroświecie)**. W cyklu tym wyróżniam dwie części: **II.A. Język w komunikacji reklamowej (komercyjnej, perswazyjnej)** oraz **II.B. Język w komunikacji lokalnej (w przygranicznym mikroświecie)**. Poddawane charakterystyce publikacje ukazywały się w periodykach i monografiach lub same były monografiami. Zebrane w kręgi tematyczno-problemowe prezentują funkcjonowanie języka w kilku obszarach komunikacyjno-kulturowych: popularyzatorskim, terytorialno-środowiskowym oraz medialnym.

b) (autor, tytuł publikacji, rok wydania, nazwa wydawnictwa, recenzent wydawniczy)

Wykaz publikacji przedkładanych do oceny jako osiągnięcie naukowe zawiera Załącznik 4: punkt **I. Komunikacyjny obieg informacji popularyzujących naukę na poziomie propedeutycznym** (obejmujący artykuły **I.1. – I.15.**) oraz punkt **II. Język w komunikacji reklamowej (komercyjnej, perswazyjnej) i lokalnej (w przygranicznym mikroświecie)** (obejmujący dwie monografie współautorskie i artykuły **II.1. – II.7.**).

c) omówienie celu naukowego ww. pracy i osiągniętych wyników wraz z omówieniem ich ewentualnego wykorzystania

kształcących nauczycieli: w latach 2000–2006 pracowałam w Nauczycielskim Kolegium Języków Obcych w Cieszynie, uzyskując w tym czasie stopień nauczyciela mianowanego; w roku akademickim 2001/2002 prowadziłam zajęcia w Wyższej Szkole Ekonomiczno-Humanistycznej w Bielsku-Białej; w latach 2015–2017 pracowałam w Wyższej Szkole Administracji w Bielsku-Białej na Wydziale Pedagogicznym. Wszystkie dodatkowe formy działań zawodowych miały charakter prac zleconych.

Wprowadzenie

Moje zainteresowania naukowo-badawcze oraz pierwsze publikacje, powstałe przed doktoratem, związane były ze slangiem uczniowskim (młodzieżowym). Prowadzone przeze mnie badania dotyczyły takich eksponentów tej środowiskowej odmiany języka, jak: uczniowskie komunikaty realizowane w sytuacjach nieoficjalnych, teksty graffiti oraz internetowe środki nawiązywania i podtrzymywania kontaktu. Kolejna sfera badawcza związana była z gwarą przygranicznego (zaolziańskiego) mikroświata. W publikacjach analizowałam także zagadnienia onomastyczne (antroponimiczne i zoonimiczne). Przed doktoratem napisałam 11 artykułów (ich wykaz znajduje się w Załączniku 4), z czego 6 autorskich i 5 współautorskich, a także wzięłam udział w 6 konferencjach naukowych (krajowych i zagranicznych, w tym – w III Międzynarodowym Kongresie Dialektologicznym i Geolingwistycznym w Lublinie w 2000 r.).

Po uzyskaniu stopnia doktora dalej zajmowałam się problematyką socjolektu uczniowskiego, jednocześnie poszukując innych obszarów badawczych. Swoje zainteresowania skoncentrowałam na nowych zjawiskach językowych dostrzeganych w wybranych sferach aktywności współczesnego człowieka (medialnej, środowiskowej, terytorialnej, popularnonaukowej). W rezultacie moich dociekań badawczych po uzyskaniu stopnia doktora napisałam:

- dwie monografie współautorskie;
- 37 artykułów autorskich, w tym osiem opublikowanych w takich czasopismach naukowych, jak: „Białostockie Archiwum Językowe” (2), „Czytanie Literatury. Łódzkie Studia Literaturoznawcze” (1), „Homo Ludens. Czasopismo ludologiczne Polskiego Towarzystwa Badania Gier” (1), „Poznańskie Studia Polonistyczne. Seria Językoznawcza” (1), „Słowo. Studia językoznawcze” (1), „Studia Slavica” (1), „Z Teorii i Praktyki Dydaktycznej Języka Polskiego” (1);
- 18 artykułów współautorskich, w tym cztery opublikowane w następujących czasopismach: „Język Polski” (1), „LingVaria” (1), „Postscriptum Polonistyczne” (1), „Socjolingwistyka” (1);
- 3 recenzje, w tym dwie opublikowane w takich periodykach, jak: „Onomastica” (1) i „Studia Slavica” (1)
- oraz jedno opracowanie popularnonaukowe (wykaz publikacji w Załączniku 4).

Po uzyskaniu stopnia doktora uczestniczyłam w 43 konferencjach o charakterze międzynarodowym i ogólnopolskim, organizowanych przez ośrodki naukowe w Bydgoszczy, Gdańsku, Krakowie, Opolu, Piotrkowie Trybunalskim, Poznaniu, Rzeszowie, Siedlcach, Szczecinie, Zielonej Górze; Ołomuńcu, Opawie, Ostrawie (wykaz konferencji wraz z tytułami wygłoszonych referatów zawiera Załącznik 5).

Charakterystyka celu pracy i wyników naukowych

Moja praca badawcza dotyczy takich obszarów, jak: popularyzacja nauki na poziomie propedeutycznym, komunikacja wkraczająca w sferę skomercjalizowanych reklam oraz komunikacja stosowana w przestrzeni będącej polską enklawą na Zaolziu w Czechach. Jako pierwszy temat wyróżniłam analizę informacji popularyzujących naukę w obiegu medialnym (komunikacyjnym) na poziomie propedeutycznym. Wskazany krąg tematyczny – **I. Komunikacyjny obieg informacji popularyzujących naukę na poziomie propedeutycznym** – obejmuje 15 artykułów² (**I.1. – I.15.**). Jako osiągnięcie prezentuję także rezultaty badań nad współczesnym językiem polskim uwikłanym w zależności etniczne, polityczne, geograficzne, kulturowe oraz medialne. Ten wątek prac badawczych – **II. Język w komunikacji reklamowej (komercyjnej, perswazyjnej) i lokalnej (w przygranicznym mikroświecie)**, obejmuje dwie części: **II.A. Język w komunikacji reklamowej (komercyjnej, perswazyjnej)** oraz **II.B. Język w komunikacji lokalnej (w przygranicznym mikroświecie)**. W jego obrębie do oceny wykazuję dwie monografie współautorskie, trzy artykuły autorskie (**II.1. – II.3.**) oraz cztery artykuły współautorskie (**II.4. – II.7.**). Wykaz publikacji i szczegółowe dane bibliograficzne umieściłam w Załączniku 4.

I. Komunikacyjny obieg informacji popularyzujących naukę na poziomie propedeutycznym

Artykuły składające się na cykl **I. Komunikacyjny obieg informacji popularyzujących naukę na poziomie propedeutycznym** są próbą wniknięcia w świat informacji popularnonaukowych przygotowywanych i prezentowanych z myślą o kilkuletnim odbiorcy (między szóstym a dziesiątym rokiem życia). Na cykl składają się artykuły gromadzące i analizujące informacje popularnonaukowe, selektywnie dobierane do upowszechnienia w książkach, albumach, czasopismach i filmach. Cykl przedkładanych do oceny artykułów jest omawiany w sekwencjach: **I.1. – I.8., I.9 – I.10.** oraz **I.11. – I.15.**

Teksty I.1. – I.8.

W artykułach **I.1. – I.8.** celem prowadzonych analiz była charakterystyka językowego obrazu świata komponowanego z myślą o odbiorcy, którym jest dziecko między szóstym a dziesiątym rokiem życia (czasem młodsze). Przyświecały mi pytania: jakie tematy popularyzujące naukę proponuje się dziecięcemu czytelnikowi (widzowi) i jaki jest ich sposób deskrypcji oraz – jakie będą (są) najodpowiedniejsze dla podjętego tematu kategorie opisu i metody analizy materiału. Artykuły **I.1. – I.8.** składają się na inicjalną część cyklu **I.**

² Do czasu składania wniosku do Centralnej Komisji do Spraw Stopni i Tytułów ukazało się 15 artykułów. Artykuł **I.16.** ukaże się w 2018 r. w monografii (*Od pamiętywanie – gry z przeszłością w literaturze dla dzieci i młodzieży* (red. B. Niesporek-Szamburska, M. Wójcik-Dudek); monografia ta (po recenzji wydawniczej) w czerwcu 2017 została skierowana do druku. Artykuł **I.17.** zostanie opublikowany w 12 numerze „Dydaktyki Polonistycznej” w 2018 roku. Oba teksty charakteryzuję w punkcie **5. Ad.I.**, nie rekomendując ich jednak do oceny.

Komunikacyjny obieg informacji popularyzujących naukę na poziomie propedeutycznym. Teksty te – jako rezultat piśmiennego utrwalania konferencyjnych referatów – ukazywały się w ciągu kilku lat, przy czym daty ich opublikowania nie oddają chronologii ich powstawania.

Uszczegóławiając, we wskazanych artykułach zwracam uwagę na zagadnienia językowo-stylistyczne, pragmalingwistyczne oraz ikonograficzne (integralnie obecne w tekstach kierowanych do młodocianego odbiorcy). Posiłkując się egzemplifikacjami m.in. z książek i czasopism dla dzieci, opisuję takie zagadnienia, jak: 1) profil odbiorcy (odbiorca tekstów popularnonaukowych jest włączany w społeczność użytkowników polszczyzny pisanej, przechodząc stopniowo od odbioru fonicznego, poprzez odbiór foniczno-wizualny do samodzielnego czytelnictwa; wsparciem dla niego jest obecność wewnętrznego adresata – mikroodbiorcy, np. bohatera fikcyjnego, do którego pozornie kierowane są analizowane teksty); 2) relacje między dorosłym nadawcą (np. autorem publikacji, redaktorem czasopisma, reżyserem) a odbiorcą-dzieckiem, w tym: odejście od układu: wszystkowiedzący autor – nieorientowany odbiorca, etykietalne zachowania nadawców, respektowanie ludzkiej (dziecięcej) potrzeby interakcji (dialogowości); 3) środki stylistyczne, składniowo-interpunkcyjne i inne stosowane dla upotocznienia dyskursu popularnonaukowego (nadawcy poszukują atrakcyjnych sposobów przyciągania i podtrzymywania uwagi odbiorcy lub korzystają ze sposobów już wypracowanych, np. grafizacji pisma); 4) rola środków nonwerbalnych (ikonicznych, graficznych, echoicznych) w kontakcie z książką i/lub czasopismem (koegzystencja logo- i ikonosfery, przekaz synergiczny: oddziaływanie słowem, obrazem, dźwiękiem); 5) psychologiczne uwarunkowania odbioru i rozumienia tekstu (wyniki badań dotyczących funkcjonowania pamięci, w tym – informacje o pamięci krótko- i długotrwałej, sposobach nauczania i uczenia się, internalizacji wiadomości, sensorycznych uwarunkowaniach odbioru) jako czynniki potrzebne w generowaniu polisemicznych tekstów.

Zagadnienia charakteryzowane we wstępnych artykułach cyklu (**I.1. – I.8.**) stanowią podstawę do rozpoznania i analizy strategii kreowania tekstów adresowanych do odbiorcy dziecięcego. Opis i egzemplifikacja wskazanych zjawisk pozwala na konstatację, że sposób generowania artykułów (notatek, wzmianek, minireportaży) przeznaczonych do odbiorcy dziecięcego jest zgodny z „dekalogiem” popularyzatora (np. mówić i pisać krótkimi zdaniami, używać słów zrozumiałych dla odbiorcy, szukać interesujących tematów, nie nudzić adresata, łączyć informację naukową z jej zastosowaniem³).

Jedną z głównych cech analizowanego materiału badawczego jest przystępność, która tworzy swoisty most między naukowym widzeniem rzeczywistości a jej potocznym kategoryzowaniem. Na przystępność zwracam uwagę w kolejnych artykułach otwierających cykl **I.** oraz w publikacjach poświęconych bardziej dogłębnym analizom (**I.11. – I.15.**). Cytowane w artykułach **I.1. – I.8.** fragmenty tekstów pochodzą z encyklopedii, książek dotyczących wybranych zagadnień popularyzatorskich i z czasopism (jednokrotnie z czasopisma „Kubuś Puchatek” – artykuł **I.3.**, czterokrotnie z czasopisma „Kumpel” – artykuły

³ Wyłonienie dekalogu popularyzatora było inspirowane publikacjami: S. Gajda, *Dyskurs naukowy – tradycja i zmiany*, Opole 1999a, s. 16; oraz S. Gajda, *Język nauk humanistycznych*, [w:] *Polszczyzna 2000. Orędzie o stanie języka na przełomie tysiącleci*, red. W. Pisarek, Kraków 1999b, s. 19.

I.5. – I.8., którego adresatem jest dziecko w wieku wczesnoszkolnym). Kwestie analizowane we wskazanych artykułach (**I.1. – I.8.**) albo zostają w nich wyczerpane (np. etykietalne zachowania w relacjach dorosły – dziecko), albo są sygnalizowane i w kolejnych artykułach poddawane bardziej szczegółowej analizie (np. metafory potoczne jako przejaw ukonkretnienia opisów, definicje uwzględniające językowy sposób utrwalania i obiegu informacji o faunie, obiektach przyrodniczych, zdarzeniach, postaciach i miejscach ważnych dla kształtowania polskiego i europejskiego dziedzictwa kulturowego).

W artykułach **I.1. – I.3.** skoncentrowałam się na opisie sposobów generowania tekstów popularyzujących wiadomości z różnych obszarów kognitywnych (naukowych), na charakterystyce środków językowych służących skracaniu dystansu poznawczego dorosły – dziecko i symulowaniu interakcji (dialogu) z odbiorcą-dzieckiem. W artykułach tych powołuję się na wyniki badań neurologicznych, dotyczących pamięci krótko- i długotrwałej oraz strategii nauczania/uczenia, wychodząc z założenia, że znajomość tego rodzaju informacji pozwala (z)budować prawidłowe relacje nadawczo-odbiorcze, pożądane w procesie deskrypcji i eksplikacji wybranych zjawisk (przyrodniczych, geograficznych, historycznych i innych).

Tekst **I.1.** noszący tytuł *Dziecko jako odbiorca dyskursu popularnonaukowego* jest jednym z pierwszych artykułów dotyczących budowania relacji między nadawcą a odbiorcą⁴. Został opublikowany w 2014 r. w książce *Sytuacja komunikacyjna i jej parametry. „Być nadawcą – Być odbiorcą”* (red. G. Sawicka, W. Czechowski). Eksponując orientację nadawców w preferencjach i możliwościach dziecka, w sposobach „czytania” polisemicznych tekstów oraz ich szacunek względem czytelnika, skłaniam się ku konkluzji, że autorzy tekstów popularyzujących informacje naukowe honorują m.in. takie fakty dotyczące potencjalnego odbiorcy, jak: • jest wytrawnym znawcą rzeczywistości, doskonałym aktorem a zarazem – spostrzegawczym widzem w teatrze codzienności; • jest przyuczony do refleksyjnego i systematycznego odbioru, a także – do karczowania własnych ścieżek przez gąszcz tekstów⁵, tj. do nietypowych operacji na tekście, do nielinearnej strategii odbioru wpisanej w tekst oraz/lub – wynikającej z preferencji dziecka. Tak zaprojektowany odbiór zakłada subiektywność, interaktywność i nieschematyczność (zgodnie z obserwacją, że współczesny młodociany odbiorca to wychowanek inwazyjnych (neo)mediów).

Inspiracją do wyłonienia kategorii symultaniczności był temat rzeszowskiej konferencji z 2009 r. pt. *Edukacja polonistyczna w dobie kultury popularnej – polisensorycznej*, na którą przygotowałam artykuł **I.2.** *Symultaniczność kodów w popularnonaukowych dyskursach adresowanych do dzieci*, mając świadomość koegzystencji kodów oraz obecności uniwersalnych wyznaczników klarowności i komunikatywności w tekstach popularyzujących naukę. W artykule tym eksponuję ikonizację, interaktywność i

⁴ Prymarnie został wygłoszony w 2009 r. podczas cyklicznej bydgoskiej konferencji „*Sytuacja komunikacyjna i jej parametry*”. *Być nadawcą – być odbiorcą*.

⁵ Metafora zaczerpnięta z książki P. Levinsona *Miękkie ostrze, czyli historia i przyszłość w rewolucji informacyjnej*, przeł. H. Jankowska, Warszawa 2006.

hybrydyczność współczesnych komunikatów medialnych skierowanych do odbiorcy dziecięcego, sygnalizując konieczność kształcenia umiejętności odbioru obrazów⁶.

W artykule **I.3.** *Obraz i słowo – o stylu popularnonaukowym w publikacjach dla dzieci*, który ukazał się w 2014 r. w XXIII tomie „Z Teorii i Praktyki Dydaktycznej Języka Polskiego”⁷, zwracam uwagę na współistnienie (wspieranie się i wzajemną modyfikację) mediów tradycyjnych (z epoki typograficznej) i nowoczesnych (z epoki elektronicznej). Przywołując opinie Walerego Pisarka⁸ i Paula Levinson⁹ o koegzystencji mediów oraz powołując się na publikację *Ikoniczność znaku. Słowo – przedmiot – obraz – gest* pod red. Elżbiety Tabakowskiej (2006), zwracam uwagę na paralelność ujmowania treści w publikacjach popularnonaukowych za pośrednictwem przynajmniej dwóch kodów – werbalnego i ikonicznego, co odpowiada jednoczesności myśli i skojarzeń. W końcowym przesłaniu, potwierdzonym empirycznie, konstatuje za Levinsonem: ze zmieniającej się, dynamicznej przestrzeni piśmiennej (i kulturowej) nie zaniknie TEKST jako sposób utrwalania i przekazu informacji.

W artykułach **I.4.** – **I.6.** omawiam wybrane zagadnienia popularyzatorskie na podstawie materiałów wyekscerpowanych z czasopism dla dzieci między trzecim a szóstym oraz szóstym a dziesiątym rokiem życia. Artykuł **I.4.** – *Słowo i obraz w dyskursie popularnonaukowym dla dzieci* ukazał się w 2015 r. w tomie *Kulturowy wymiar słowa, obrazu, dźwięku, milczenia i ciszy* (red. J. Bujak-Lechowicz)¹⁰. Analizie poddaję w nim tematy przyrodnicze popularyzowane przez miesięcznik „Kubuś Puchatek” oraz porównawczo – przez wybrane encyklopedie i interaktywne książki, adresowane do dzieci między trzecim a szóstym rokiem życia. Redaktorzy miesięcznika „Kubuś Puchatek” proponują odbiorcy bogato ilustrowane ciekawostki o zwierzętach. W tekstach tych operują wyznacznikami stylu popularnonaukowego i potocznego. W analizowanym artykule zwracam uwagę na występowanie wewnętrznego przewodnika (odbiorcy-pośrednika) po świecie przyrody, funkcjonującego w sferze werbalnej i ikonicznej¹¹.

Artykuł **I.5.** *Sposoby konceptualizacji rzeczywistości w czasopismach dla dzieci* został poświęcony przekrojowej analizie zawartości czasopisma „Kumpel”. Prymarnie stanowił referat wygłoszony w 2012 r. podczas opolskiej konferencji „*Stare*” i „*nowe*” – *czasopisma dla dzieci i młodzieży*, a ukazał się w 2013 r. w tomie zatytułowanym tak samo jak konferencja. Pisząc o cechach czasopisma „Kumpel”¹², wychodzę od całościowego oglądu

⁶ Uwagi dotyczące wpływu neomediów na media klasyczne oraz roli edukacji ikonicznej (przyswajania ikonosfery) we współczesnej komunikacji rozwijam m.in. w tekście **I.5.** – *Sposoby konceptualizacji rzeczywistości w czasopismach dla dzieci*.

⁷ Tekst został wygłoszony podczas cyklicznej konferencji „*Sytuacja komunikacyjna i jej parametry*”. *Świat tekstu & świat dyskursu* w Bydgoszczy w 2011 r.

⁸ W. Pisarek, *O mediach i języku*, Kraków 2007.

⁹ P. Levinson, *Miękkie ostrze, czyli historia i przyszłość rewolucji informacyjnej*, Warszawa 2006.

¹⁰ Powstał pięć lat wcześniej jako referat konferencyjny.

¹¹ Na obecność pośredniego odbiorcy (mikroodbiorcy) zwracam również uwagę w innych tekstach, np. **I.2.** (*Symultaniczność kodów w popularnonaukowym dyskursie*) i **I.5.** (*Sposoby konceptualizacji rzeczywistości w czasopismach dla dzieci*).

¹² Magazyn „Kumpel” (źródło materiału analitycznego tu i w kilku kolejnych artykułach z tego kręgu tematycznego) jest polskojęzycznym periodykiem (co jest warte podkreślenia), istniejącym od 2004 r.

prasy dla dzieci i młodzieży. W tekście **I.5.** potwierdzam ogólniejszą obserwację, że periodyki, zakorzenione w tradycji typograficznej, zmieniają się pod wpływem narzędzi rozpowszechnionych w nowych mediach, sięgając m.in. po skomputeryzowane sposoby przestrzennej aranżacji tekstów. Ich „publiczność” jest uwodzona obrazowością, która obejmuje nie tylko ilustracje, ale także – układ graficzny strony oraz zabiegi poligraficzne.

W artykule **I.6.** *O morfologii tekstów popularnonaukowych dla dzieci*, który ukazał się w periodyku „Czytanie Literatury. Łódzkie Studia Literaturoznawcze” w 2014 r., przedstawiłam analizę językowo-ikonicznych sposobów kodowania informacji oraz eksponowania obecności dziecięcego odbiorcy w tekstach popularnonaukowych. Analizowany materiał został zaczerpnięty z wybranych roczników czasopisma edukacyjnego „Kumpel”. Pisząc o zamykaniu wielowymiarowej rzeczywistości nie tylko w słowie-znaku, kolejny raz wyeksponowałam zjawisko polisemiczności, powołując się w trakcie analizy zgromadzonego materiału na rozprawy i artykuły dotyczące infografiki w książkach i czasopismach przeznaczonych m.in. dla dziecka.

W artykułach **I.7.** oraz **I.8.** podejmuję próbę opisu języka stosowanego w budowaniu relacji dorosły – dziecko w tekstach popularyzujących naukę¹³. Artykuł **I.7.** *Język w modelowaniu relacji dziecko – dorosły w tekstach popularnonaukowych dla dzieci* ukazał się w 2017 r. w periodyku „Poznańskie Studia Polonistyczne. Seria Językoznawcza”. Powstał wcześniej, dlatego umiejscawiam go w początkowej części cyklu, traktując jako egzemplifikację moich dywagacji na temat stylistycznych i pragmatycznych aspektów popularyzowania nauki wśród dziecięcych czytelników. W publikacji tej zwracam między innymi uwagę na stylizację tekstów popularnonaukowych drukowanych na łamach „Kumpla” na konwersacyjną polszczyznę potoczną; na etykietalne zachowania w relacjach nadawca – odbiorca; na metafory jako środki humanizacji komunikacji naukowej; oraz na definicje językowe służące np. eksplikacji pojęć abstrakcyjnych¹⁴.

Tekst **I.8.** *Kultura języka w dyskursie popularnonaukowym dla dzieci*¹⁵ został opublikowany w 2014 r. w monografii *Kultura mówienia dawniej i dziś* (red. M. Kułakowska, A. Myszka). W artykule tym podkreślam, że dziecko, opanowując język, zdobywa równocześnie informacje o świecie, uczy się, jak je przyswajać i zinternalizować. Po raz kolejny zwracam uwagę na fakt, że odbiorca stopniowo „wychodzi” z naturalnego analfabetyzmu, przygotowuje się do wrośnięcia w krąg kultury piśmiennej, do jej asymilacji i internalizacji, co odbywa się stopniowo i przypomina przyswajanie mowy i języka. Doskonale służy temu interaktywność komunikatów.

jako „pismo mądrych dzieciaków i ich rodziców”, prezentującym zróżnicowaną tematykę popularnonaukową z polskiej perspektywy. Jego wydawcą jest Agencja Wydawnicza Aga Press, specjalizująca się w publikowaniu czasopism kierowanych do uczniów różnych szczebli szkolnych.

¹³ Oba artykuły łączą się zakresowo z pierwszym tekstem cyklu – **I.1.** *Dziecko jako odbiorca dyskursu popularnonaukowego*.

¹⁴ Dwa ostatnie zagadnienia są przeze mnie uszczegóławiane w kolejnych artykułach, np. **I.12.** *Metafory w tekstach popularnonaukowych dla dzieci*, **I.13.** *Pojęcia w narracjach popularnonaukowych dla dzieci na przykładach z czasopisma „Kumpel”*.

¹⁵ Prymarnie został wygłoszony podczas konferencji: *Kultura mówienia dawniej i dziś* (Rzeszów 2012).

Analizę prezentowaną w artykułach **I.1.** – **I.8.** można zamknąć kilkoma wnioskami (co czynię między innymi w artykule **I.8.**): • potoczna odmiana języka polskiego stanowi most pomiędzy konkretnym i metaforycznym (potocznym) a abstrakcyjnym (naukowym) sposobem opisu zjawisk badanych przez naukowców; • dziecięcy adresat otrzymuje obrazowo skonstruowany komunikat polisemantyczny; • dyskurs popularnonaukowy, mimo wyrazistej obecności funkcji fatycznej, nie ztraca funkcji kognitywnej. Popularyzowanie nauki w tym kręgu odbiorców wymaga wysiłku eksplikacyjnego ze strony dorosłego, ponieważ niezrozumiałe teksty demotywią i dekoncentrują, utrudniają rozwój umysłowy i językowy dziecka. Równocześnie wzrost roli mediów w edukacji dzieci i młodzieży zawęży monopol informacyjny i edukacyjny szkoły.

Teksty I.9. – I.10.

Artykuły **I.9.** oraz **I.10.** dotyczą analizy terminologii naukowej w publikacjach popularyzujących naukę. Eksplikacji semantyczno-słotwórczej poddaję wyekscerpowane z różnych źródeł dwa zestawy terminów (wybrane terminy medyczno-biologiczne oraz wybrane terminy dotyczące dinozaurów). W kolejnych tekstach prezentowanego cyklu (**I.11.** – **I.15.**) nie powracam do semantycznej i słotwórczej analizy terminologii w tak szerokim zakresie.

Artykuł **I.9.** *Tajemnice życia – terminologia (popularno)naukowa w edukacyjnych opowieściach dla dzieci* ukazał się w 2012 r. w książce *Wyraz w języku i tekście* (red. J. Gardzińska, A. Maciejewska)¹⁶. W publikacji tej analizuję słownik terminów medyczno-biologicznych, wygenerowany ze ścieżek filmowych animowanego cyklu *Było sobie życie*. Opisuję nazwy jedno- i wielowyrazowe, nazwy metaforyczne oraz akronimy, starając się eksponować rolę kontekstu w identyfikowaniu znaczenia terminu. Odnotowuję, że personifikacja (m.in. wzorowanie kształtu komórek ludzkiego organizmu w całości lub fragmentarycznie na modelu ludzkiego ciała), animizacja komórek biorących udział w akcji (reakcji organizmu) oraz sposoby generowania fabuły zgodnie ze znanymi konwencjami (np. wojskowymi, wojennymi, westernowymi) sprzyjają pogłębieniu, przyczyniają się do synergiczności i simultaniczności przekazu.

Artykuł **I.10.** *Proste i złożone derywaty przymiotnikowe i rzeczownikowe w adresowanym do dzieci popularnonaukowym dyskursie o dinozaurach* ukazał się w 2011 r. w monografii *Słotwórstwo a media* (red. E. Badyda, J. Maćkiewicz, E. Rogowska-Cybulska), będącej pokłosiem cyklicznej gdańskiej konferencji lingwistycznej¹⁷. Posługując się kategorią pola semantycznego, wyróżniłam pola semantyczne (np. GŁOWA, SZKIELET, KOŃCZYNY, DIETA i inne) wpisujące się w językowy obraz dinozaurów¹⁸. Każde z pól zostało wypełnione derywatami rzeczownikowymi i przymiotnikowymi często tworzącymi współnordzenie lub

¹⁶ Referatowa wersja została przedstawiona w 2009 r. podczas siedleckiej konferencji *Wyraz w języku i tekście – teoria i praktyka*.

¹⁷ Chodzi o czwartą konferencję językoznawczą poświęconą pamięci profesora Bogusława Krei, zatytułowaną *Słotwórstwo a media*, która odbyła się w Gdańsku w 2009 roku.

¹⁸ W artykule tym (po raz pierwszy w cyklu) wyróżniłam pole semantyczne REKORDY. Temat ten rozwijam w tekście **I.12.** *Sposoby wyrażania cech i predyspozycji obiektów przyrody w tekstach przeznaczonych dla dzieci*.

wspólnoformantowe serie. Opisując zgromadzony słownik, zwracałam również uwagę na metaforyczność nazw w nim obecnych.

Analizy semantyczno-strukturalne prezentowane w dwóch powyższych publikacjach dotyczyły terminologii wyekscerpowanej z różnych źródeł. Pokazały, że teksty reprezentujące styl popularnonaukowy – w zamyśle przeznaczone do szerszego kręgu odbiorców (nieograniczonego wiekiem) – mają charakter heterogeniczny, uzyskiwany zarówno za sprawą stylu naukowego, jak i potocznego, zasobnego w metafory.

Teksty I.11. – I.15.

Kolejne teksty (**I.11. – I.15.**) poświęciłam szczegółowym analizom opartym na materiale wyekscerpowanym z czasopisma „Kumpel”, np. materiał charakteryzowany w tekstach **I.14. – I.15.** dotyczy fauny¹⁹. W analizie językowo-kulturowego obrazu zwierząt kierowałam się propozycjami definiowania nazw zwierząt m.in. Piotra Żmigrodzkiego, Anny Wierzbickiej (por. artykuł **I.14.**).

W 2016 r. w numerze XX/1 czasopisma „Studia Slavica” ukazał się artykuł **I.11.** *W świecie ludzi i zwierząt – nazwy z pola leksykalno-semantycznego RODZINA w funkcji kognitywnej i ekspresywnej.* Analizowany w nim materiał, wyekscerpowany z tekstów opublikowanych w magazynie „Kumpel”, a poświęconych faunie oraz koligacjom rodzinnym w kulturze polskiej, a także – dopełniająco – w hinduskiej, pozwolił zrekonstruować siatkę nazw obecnych w polu leksykalno-semantycznym RODZINA. Odtwarzając pole RODZINA, starałam się ustalić, jakie aspekty rzeczywistości są opisywane i przy pomocy jakich środków jest to czynione, a także – w jaki sposób metafora RODZINY funkcjonuje w opisie relacji panujących w świecie zwierząt.

W 2016 roku w „Białostockim Archiwum Językowym” ukazał się artykuł **I.12.** *Sposoby wyrażania cech i predyspozycji obiektów przyrody w tekstach przeznaczonych dla dzieci.* Przedstawiłam w nim stosowaną na łamach czasopisma „Kumpel” strategię opisywania cech i predyspozycji obiektów przyrody ożywionej i nieożywionej (m.in. wagi, wysokości, szybkości). Artykuł ten skłania do wniosku, że informacje liczbowe (obok innych składników opisu) są traktowane jako konieczne dla stworzenia i/lub utrwalenia językowo-kulturowego obrazu danego obiektu (wycinka rzeczywistości). Wartościowane pozytywnie (rzadziej negatywnie) rezultaty eksponują nastawienie na poszukiwanie i znajdowanie informacji sensacyjnych, odbiegających od zwyczajowo przyjętej normalności, co antycypuje lub projektuje oczekiwania odbiorców.

Artykuł **I.13.** *Metafory w tekstach popularnonaukowych dla dzieci*²⁰ ukazał się w 2015 r. w monografii *Area Slavica*, publikującej materiały pierwszej konferencji slawistów,

¹⁹ W artykułach I.16. – I.17., które oczekują na opublikowanie, skoncentrowałam się na sposobach prezentowania odbiorcy dziecięcemu tematów historycznych. Analizując teksty poświęcone dziedzictwu kulturowo-historycznemu (opublikowane na łamach „Kumpla”), próbowałam np. wyłonić definicje językowe stolicy Polski (I.17.).

²⁰ W artykule tylko zasygnalizowałam dwa znaczące dla metaforyki tekstów w „Kumplu” pola semantyczne – RODZINA oraz DOM, ponieważ temat ten uszczegółowiłam w artykule **I.11.** *W świecie*

zainicjowanej przez Uniwersytet Ostrawski. Analizie poddałam metafory wyekscerpowane z kilkudziesięciu numerów „Kumpla”, uważając, że metafory są znakomitym nośnikiem znaczeń w tekstach popularyzujących informacje naukowe. W podsumowaniu stwierdziłam, że:

- odwoływanie się do realiów znanych dziecięcemu odbiorcy zapewnia harmonię między sposobem opisu dawnych realiów a możliwościami poznawczymi adresata;
- metafory osadzone są w kontekstach znanych odbiorcy, co wpisuje się w jeden z łatwiejszych sposobów ich konstruowania i recepcji (od nazwy konkretnej do pojęcia abstrakcyjnego);
- strategia stosowania metafor konwencjonalnych opiera się na zestawieniu frazeologizmu z opisem zachowań zwierząt lub człowieka i skłania do gry językowej (odkrywanie znaczeń prymarnych, dosłownych);
- wyjaśnianiu trudnych zagadnień oprócz metafor służą także analogie.

Artykuł **I.14.** *Pojęcia w narracjach popularnonaukowych dla dzieci na przykładach z czasopisma „Kumpel”*²¹ ukazał się w cyklicznie publikowanym tomie pokonferencyjnym „Stare i nowe”, któremu w 2017 r. nadano tytuł „Stare” i „nowe” w literaturze dla dzieci i młodzieży – małe formy narracyjne (red. B. Olszewska, O. Pajączkowski). Tematem artykułu **I.14.** uczyniłam definicje językowe nazw wybranych zwierząt, których cechy i predyspozycje były opisywane na łamach czasopisma „Kumpel”. Celem analizy było ustalenie strategii budowania definicji przez redakcję magazynu. Analizowany materiał pozwala stwierdzić, że informacje obiektywne, naukowe współistnieją z informacjami potocznymi, często stereotypowymi, składając się na językowo-kulturowy obraz charakteryzowanego obiektu.

W artykule **I.15.** *Eksploracja wzrokiem, słuchem i węchem w językowym obrazie ludzi i zwierząt – na podstawie tekstów z czasopisma „Kumpel”*, opublikowanym w „Białostockim Archiwum Językowym” w 2017 r., opisałam sensualne predyspozycje ludzi i zwierząt. Analizowane w artykule teksty przekazują nie tylko informacje o możliwościach i sprawnościach charakteryzowanych zwierząt, ale także uczą odbiorcę szacunku do zwierząt przez wzgląd na ich odmienność i niedostępne człowiekowi predyspozycje. W analizie tej (kolejny raz) podkreślam ludzką perspektywę opisu i oceny sprawności zwierząt.

Celem artykułów (**I.11.** – **I.15.** oraz nieopublikowanych artykułów **I.16.** – **I.17.**²²), uplasowanych w części uszczegółwiającej cykl, było poszukiwanie odpowiedzi na pytania o treść i formę dyskursu popularyzującego naukę w publikacjach adresowanych do czytelnika (słuchacza, widza) w młodszym wieku szkolnym. Redakcja magazynu próbuje językowo opisać i uporządkować świat (jego wycinki), uwzględniając w sposobie eksplikacji dziecięce potrzeby i możliwości percepcyjne. Jest to opis w wielu kwestiach drobiazgowy. Jest to zarazem opis fragmentaryczny, co nie zawsze pozwala uzyskać obiektywną odpowiedź na pytanie o to, jaki świat jest. Redakcja czasopisma preferuje przekazy o małej objętości (syntetyczne akapity, wzmianki, marginalia). Są to często teksty bardziej ciekawostkowe i/lub

ludzi i zwierząt – nazwy z pola leksykalno-semantycznego RODZINA w funkcji kognitywnej i ekspresywnej („Studia Slavica” 2016).

²¹ Wersja referatowa została wygłoszona podczas konferencji opolskiej w 2016 roku.

²² Teksty **I.16.** i **I.17.** (por. przypis 2) dotyczą analizy narracji poświęconych przeszłości europejskiej i światowej oraz polskiej. Analizowane w nich wątki dostarczają odpowiedzi na pytania: kim byliśmy i kim jesteśmy, pozwalając przyswajać polski i europejski kod kulturowy.

sensacyjne niż poznawcze. Teksty tak edytowane i o takim charakterze są kierowane do odbiorcy nieprzygotowanego (i nieskłonny) do dłuższej lektury, od początku alfabetyzacji wdrażanego do lektury nieliniowej i „skanowania” obrazów wzrokiem.

Pisząc o formalnych (składniowych i interpunkcyjnych, stylistycznych i kompozycyjnych) cechach analizowanego materiału, dochodzę do wniosku, że redaktorzy stosują te narzędzia w sposób adekwatny do potrzeb komunikacyjnych i stylizacyjnych. Również dystrybucja środków graficzno-ikonicznych pozwala dozować napięcie, podkreślać nieprzeciętność i eksponować wiarygodność.

Za jeden z nadrzędnych sposobów interpretowania rzeczywistości redakcja czasopisma przyjmuje porównywanie, które – zdaniem badaczy kognitywnych – jest cenną umiejętnością stosowaną w porządkowaniu świata. Dokonując porównań, człowiek kieruje się podobieństwami, poszukiwaniem związków (każda rzecz przynależy ze względu na swoją istotę do jakiegoś większego kompleksu), przenoszeniem cech (prawda o zjawisku *x* jest także prawdą o zjawisku *y*, jeżeli oba są podobne).

W artykułach eksponowane są: antropocentryzm – jako czynnik determinujący opis i ocenę świata fauny, oraz antropomorfizacja prowadząca do nobilitacji zwierząt. Potrafią to, co i człowiek, mogą też być od niego lepsze ze względu na pewne wrodzone predyspozycje. Taki sposób opisu rzeczywistości (zoologicznej) sytuuje człowieka poza światem zwierząt²³, wyraźnie go z niego wyłącza – jednak nie ze względu na inteligencję i predyspozycje reprezentatywne dla człowieka. Analizowany sposób przedstawiania fauny wskazuje bowiem na nieobecność arystokratyzmu ludzkiego, mającego podkreślać wyższość człowieka nad zwierzętami oraz eksponować jego rolę w poskramianiu zwierząt. Wręcz przeciwnie – dostrzegalny jest dystans wobec tej postawy.

Nadawcy analizowanych tekstów starają się poszerzać i różnicować horyzont poznawczy i czasowy odbiorcy-dziecka, sięgając do wydarzeń odległych (np. prehistorycznych) lub dwudziestowiecznych, o których można powiedzieć, że dla kilkulatków także są „prehistorią”. Adresat otrzymuje ślady przeszłości niezbędne w zanurzaniu się w językowo-kulturowym obrazie świata. Upowszechnienie wiedzy kulturowej służy promowaniu kultury rodzimej, a także (częściowo) – europejskiej lub globalnej. Tylko uczestnictwo w danej kulturze pozwala młodym odbiorcom rozumieć wiele warstw przekazu i wielość znaczeń współcześnie używanych pojęć. Płaszczyzną porównania i weryfikacji realiów przeszłych są znane odbiorcy z autopsji zdarzenia i zdobycze technologiczne. Podkreślane jest bezpieczeństwo i komfort aktualnych rozwiązań (szlaki komunikacyjne, środki lokomocji, komunikacja międzyludzka itp.), a także współlistnienie rozwiązań (wynalazków) dawnych i współczesnych.

Podjęwszy temat popularyzowania nauki w publikacjach adresowanych do odbiorcy w wieku wczesnoszkolnym (i młodszego), starałam się dowieść (na podstawie analizy

²³ Ryszard Tokarski rozróżnia dwa sposoby postrzegania rzeczywistości: racjonalność potoczną – zgodnie z nią antropocentryzm jest jednym z najważniejszych składników JOS, i racjonalność naukową (zoologiczną) – zgodnie z którą człowiek jest jednym ze składników świata istot żywych; R. Tokarski, *Światy za słowami. Wykłady z semantyki leksykalnej*, Lublin 2013, s. 80–83.

publikacji zwartych, filmów animowanych oraz tekstów wyekscerpowanych z czasopism²⁴), że tego rodzaju adresat potrzebuje informacji podanych w sposób zrozumiały i atrakcyjny, ale wolny od trywialności. Informacje kierowane do odbiorcy między szóstym a dziesiątym rokiem życia powinny być rzetelnie przygotowane, podane w sposób przystępny językowo oraz w takich dawkach, aby zachęcić niedoskonałego czytelnika, a jednocześnie nie zniechęcić czytelnika bardziej wytrawnego²⁵. W niektórych wypadkach niepokoić może fakt, że przekazywane informacje dobierane są wg kryterium: zaintrygować, podtrzymać zaciekawienie oraz zakończyć informację bez jej pogłębienia. Najnowsze numery analizowanego czasopisma, np. z 2017 roku, oprócz stale obecnych tematów przyrodniczo-geograficznych proponują treści poświęcone finansom, edukacji internetowej (np. tworzenie filmików i upublicznianie ich w sieci) i medycznej (np. pierwsza pomoc). Wydaje się, że formuła tego czasopisma w warstwie merytorycznej podlega ewolucji, zważywszy że współczesny młody odbiorca jest bardzo wymagający, ponieważ ma dostęp do różnych atrakcyjnych źródeł informacji. Nie zawsze jednak jego wybór ma charakter rozważny i nie zawsze opiera się na przemyślanej selekcji. Myślę, że pomoc dorosłych pośredników, edukacja czytelnicza i edukacja multimedialna to wyzwania dla współczesnego szkolnego i pozaszkolnego wychowania.

II. Język w komunikacji reklamowej (komercyjnej, perswazyjnej) i lokalnej (w przygranicznym mikroświecie)

W tej części autoreferatu jako osiągnięcie prezentuję rezultaty badań nad współczesnym językiem polskim uwikłanym w zależności etniczne, polityczne, geograficzne, kulturowe oraz medialne. W przedstawianym osiągnięciu wyróżniam dwie części: **II.A. Język w komunikacji reklamowej (komercyjnej, perswazyjnej)** oraz **II.B. Język w komunikacji lokalnej (w przygranicznym mikroświecie)**. Do oceny wykazuję dwie monografie współautorskie, trzy artykuły autorskie (**II.1. – II.3.**) oraz cztery artykuły współautorskie (**II.4. – II.7.**). Wykaz publikacji i szczegółowe dane bibliograficzne umieściłam w Załączniku 4.

II.A. Język w komunikacji reklamowej (komercyjnej, perswazyjnej)

Monografia: I. Łuc, M. Bortliczek, 2011, *Język uwikłany w ponowoczesność*, Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego, Katowice, ss. 384, ISBN 978-83-226-2029-8. Recenzentką publikacji była prof. UKW, dr hab. Grażyna Sawicka (Wydział Humanistyczny, Katedra Dziennikarstwa, Nowych Mediów i Komunikacji Społecznej, Uniwersytet Kazimierza Wielkiego).

²⁴ W zasadniczej części cyklu **I.** analizie poddawane były materiały pomieszczone na łamach „Kumpla”, jednorazowo analiza dotyczyła czasopisma „Kubuś Puchatek”, kierowanego do odbiorców w wieku przedszkolnym.

²⁵ Weryfikując podawane na łamach czasopisma informacje z zakresu przyrody, geografii lub historii, czasem stwierdzałam ich nieprecyzyjność lub nieaktualność.

Kultura polska w ostatnim dziesięcioleciu XX stulecia oraz w pierwszych dekadach wieku XXI uległa istotnym przemianom. Są one widoczne w wielu obszarach (np. społecznym, estetycznym, etycznym). Nowa rzeczywistość kulturowa wpływa również na sposoby komunikowania się Polaków, sprawiając, że polszczyzna dynamicznie się modernizuje. Ekspansywne uwikłanie języka we współczesność – wraz ze wszystkimi efektami tego zjawiska – wymaga nowego spojrzenia na język. Ową konieczność uwzględniłam we współautorskiej monografii pt. *Język uwikłany w ponowoczesność*²⁶. Monografia składa się z trzech odrębnych rozdziałów, zawierających próby analizy językowego obrazu świata, które odzwierciedlają powiązanie współczesnych komunikatów werbalno-ikonicznych (zwłaszcza reklamowych, czasem także publicystycznych) z wieloznakowym kontekstem (społecznym, kulturowym, ekonomicznym i aksjologicznym).

W każdym z autonomicznych rozdziałów wyodrębniono po trzy podrozdziały, a w ich obrębie – od kilku do kilkunastu szczegółowych podtematów. Treść rozdziału I, zatytułowanego *Dom w języku – język w domu*, koncentruje się wokół słowa-klucza DOM. Do opisu i interpretacji w tym rozdziale zostały wybrane reklamy zawierające motywy związane z kolejnymi słowami-kluczami: OKNO, OGRÓD i STÓŁ (KULINARIA). Rozdział ten jest antologią i opisem reklam poświęconych architekturze współczesnego domu, estetyce jego otoczenia oraz kulinariom, które bezspornie tworzą klimat (rodzinnego, polskiego) domu. Treść rozdziału II, noszącego tytuł *Przerost formy nad aspiracjami w przekazie reklamowym*, koncentruje się na takich zagadnieniach dyskursu reklamowego, jak: uwikłanie w przestrzeni reklamowej leksemów SZTUKA i PIĘKNO, stylizacja reklam na teksty kultury oraz gra z dosadnością i estetyką w spotach reklamowych. Ostatni z podrozdziałów (*Stare i nowe tematy tabu – język uwikłany w grę z dosadnością i estetyką*) – wprowadza czytelnika w sferę tematów niewygodnych i często poddawanych eufemizacji, ale mimo wszystko znajdujących odzwierciedlenie w komunikacyjnej przestrzeni reklamowej i publicystycznej. Tematyka rozdziału III, zatytułowanego *Perswazja – promocja – konieczność konsumpcyjna*, obejmuje takie szczegółowe zagadnienia, jak: nakłanianie odbiorcy do korzystania z reklamowanych produktów i usług, deprecjonowanie ofert konkurencji oraz posiłkowanie się w spotach reklamowych nazwami własnymi w funkcji łatwo identyfikowalnych komponentów perswazyjnych.

Puenta prezentowanych w monografii analiz dotyczy m.in. wszechobecnej w tekstach reklamowych tendencji do przewartościowywania utrwalonych przekonań, sądów i oczekiwań, trywializowania tematów wzniosłych poprzez włączanie ich do tekstów deprecjonujących, a także czynienia patetycznymi tematów banalnych poprzez wprzęgnięcie ich do tekstów prozaicznych. Rekomendowana do oceny monografia rejestruje wycinkowo językowy obraz współczesnego świata, kreowany na użytek konsumentów, „edukowanych” przez perswazyjne teksty reklamowe.

²⁶ Mój wkład autorski w powstanie monografii *Język uwikłany w ponowoczesność* (Katowice 2011) wynosi 45%. Jestem autorką rozdziału pierwszego (*Dom w języku – język w domu*), podrozdziału w rozdziale drugim (*Stare i nowe tematy tabu – język uwikłany w grę z dosadnością i estetyką*, s. 209–250), *Wprowadzenia* (s. 9–23) i *Zakończenia* (s. 335–344). Moim udziałem była również praca nad stylistycznym i kompozycyjnym ujednoczeniem monografii oraz jej wnikliwa korekta (por. oświadczenie współautorki, Załącznik 7a).

Prezentowana w monografii tematyka, egzemplifikowana sprofilowanymi tematycznie przykładami, była rozwijana przeze mnie w kilku artykułach²⁷. Do oceny przedkładałam trzy teksty autorskie poświęcone: • tabuizowaniu starości²⁸ w reklamach kosmetyków (**II.1. Tabuizowanie starości w reklamach kosmetyków**), • kreowaniu potrzeb dziecka pod wpływem reklam (**II.2. Od edukacji dorosłych do kreowania potrzeb dziecka – świat potrzeb dziecka w językowym obrazie reklam**) oraz • obecności danych procentowych jako czynnika perswazyjnego w reklamach komercyjnych i społecznych (**II.3. Moda na podwyższanie i obniżanie (nie)pożądanych wskaźników wyrażona procentowo w reklamach**).

Teksty II.1 – II.3.

Pierwszy z rekomendowanych do oceny tekstów **II.1. Tabuizowanie starości w reklamach kosmetyków** – ukazał się w 2012 roku w trzecim numerze czasopisma „Słowo. Studia językoznawcze”. Dotyczy globalnej tendencji do wypierania naturalnych procesów – głównie starzenia się – w marketingowy niebyt. Za sprawą intensywnie reklamowanych preparatów kosmetycznych i (para)medycznych oraz usług kosmetycznych i chirurgiczno-plastycznych tematem tabu uczyniono proces starzenia się. Konsument, ulegając silnej presji reklam, dąży do zaspokajania potrzeb kreowanych przez przemysł kosmetyczny i farmaceutyczny oraz medycynę estetyczną.

W artykule **II.2. Od edukacji dorosłych do kreowania potrzeb dziecka – świat potrzeb dziecka w językowym obrazie reklam**, który został opublikowany w 2013 r. w monografii *Edukacja małego dziecka. Konteksty rozwojowe i wychowawcze* (red. E. Ogrodzka-Mazur, U. Szuścik, J. Oleksy), zwracam uwagę na fakt, że potrzeby konsumenckie są kreowane równolegle u rodziców i ich potomstwa, a analizowane teksty reklamowe perswadują i edukują równocześnie. Artykuł stanowi próbę rekonstrukcji językowego obrazu potrzeb generowanych za pośrednictwem ekspansywnych i opiniotwórczych reklam. Podstawę dla odtworzenia językowego obrazu potrzeb stanowi analiza reklam wybranych produktów, których bezpośrednim użytkownikiem lub konsumentem jest dziecko, a pośrednim odbiorcą, a jednocześnie rzeczywistym nabywcą – dorosły. Reklamy te spełniają dwie funkcje: podstawową – perswazyjną, oraz realizowaną równolegle – popularnonaukową, upowszechniającą m.in. wiedzę psychologiczną i pedagogiczną, a także medyczną i dietetyczną.

W artykule **II.3. Moda na podwyższanie i obniżanie (nie)pożądanych wskaźników wyrażona procentowo w reklamach**, który ukazał się w 2015 r. w monografii *Kulturowy obraz mód społecznych* (red. J. Bujak-Lechowicz), tematem analizy uczyniłam reklamy takich

²⁷ Tematyce tej poświęciłam także kilka współautorskich artykułów, na które zwracam uwagę w części **5. Omówienie pozostałych osiągnięć naukowo-badawczych**, zaliczając je do dorobku, ale nie rekomendując ich do oceny.

²⁸ Kwestią starości zajmowałam się także, współpracując z redaktorami dwóch kolejnych monografii: *Starzenie się i starość w dynamicznie zmieniającym się świecie // Stárnutí a stáří v rychle se měnícím světě*, 2013 (tu mój tekst *Leksem starość i leksemy pokrewne oraz ich synonimy w polszczyźnie*), *Aktywna starość w perspektywie społeczno-kulturowo-edukacyjnej // Společenské, kulturní a vzdělávací aspekty fenoménu aktivního stárnutí*, 2015 (w tej monografii moje refleksje na temat biblioterapii z myślą o seniorach – *Dobré slovo bez recepty*).

produktów i usług, o których jakości (skuteczności) mają przekonywać dane ujęte procentowo (są to m.in. reklamy usług bankowych i ubezpieczeniowych, reklamy społeczne, reklamy kosmetyków). Moda na podwyższanie i obniżanie (nie)pożądanych wskaźników wyrażona procentowo w jednych reklamach opiera się na argumentach ekonomicznych, w innych – na argumentach estetycznych, a w reklamach społecznych funkcjonuje jako apel, łącząc empatię z ekonomią (argument humanitarny).

Ta część cyklu **II. (II.A. Język w komunikacji reklamowej (komercyjnej, perswazyjnej)** to rezultat kilkuletnich badań, przyglądania się (z)gromadzonym materiałom z wielu perspektyw i stosowania w ich analizie różnych (czasem kilku jednocześnie) paradygmatów badawczych. Wydaje się, że obecność reklam w przestrzeni komunikacyjnej to zjawisko z jednej strony zaaklimatyzowane, a z drugiej – ekspansywne i zmienne (można śledzić elizję pewnych tematów i pojawianie się tematów nowych, dotychczas w reklamie nieobecnych). Reklama obiera różne ścieżki rozwoju. Zjawiska językowe, ikoniczne, kulturowe i inne obecne we współczesnej reklamie to dowód na niekonwencjonalne podchodzenie do kreowanych obrazów i tekstów, na „zużywanie się” pewnych (sprawdzonych) formuł i ich nieustanną zmienność oraz – na grę językową z tekstami (motywami, obrazami, wartościami) w kulturze osadzonymi i zajmującymi w niej pozycję utrwaloną lub wręcz nienaruszalną. W pierwszej połowie XXI wieku język reklamy (język w komunikacji reklamowej) podlega dalszym zmianom, stając się przestrzenią dla estetyzacji obrazu i słowa, dla przejmowania sprawdzonych rozwiązań np. narracyjnych (filmowych, serialowych, internetowych) w celu uatrakcyjnienia reklamy i wzmocnienia jej perswazyjnej mocy. Nowa estetyka reklamy stawia wyzwanie przed jej badaczami.

II.B. Język w komunikacji lokalnej (w przygranicznym mikroświecie)

W tej części cyklu służącego identyfikacji (i deskrypcji) najnowszych losów języka polskiego, jego uwikłania w kontakty międzykulturowe i międzynarodowe prezentują takie publikacje, jak: współautorską, dwujęzyczną monografię *Jazyk přihraničního mikrosvěta (běžná mluva Těšíňanů v ČR) // Język przygranicznego mikroświata (mowa potoczna mieszkańców Zaolzia)*²⁹ (książka została wydana w 2014 r., a wznowiona – w 2017³⁰), a także współautorskie artykuły poświęcone lokalnej, zaolziańskiej komunikacji, oparte na badaniach terenowych przeprowadzonych w 2013 roku³¹. Na zestaw szkiców przedkładanych do oceny

²⁹ W wykazie publikacji (Załącznik 4) podaję także adresy bibliograficzne recenzji tej i poprzedniej monografii.

³⁰ Po raz drugi ukazała się z dwóch powodów: 1) pierwszy nakład został wyczerpany, 2) pod wpływem uwag recenzentów i dyskusji w gronie czytelników wprowadzone zostały w niej uściślenia, dotyczące kwestii historycznych.

³¹ Zjawiska językowe rejestrowane podczas badań terenowych na Zaolziu są charakteryzowane przez nas (I. Bogocz, M. Bortliczek) w monografii oraz we współautorskich artykułach zarówno z perspektywy badacza-autochtona, jak i badacza „z zewnątrz”. Nasz wkład w gromadzenie i opracowywanie materiałów oraz w tworzenie monografii i artykułów wynosi po 50% (por. Załącznik 7b). Rezultaty tych badań posłużyły zarówno jako materiał ilustracyjny monografii, jak i kilku artykułów poświęconych komunikacji dzieci i młodzieży w zaolziańskim mikroświecie. Irena Bogocz to badacz znający kulturę Zaolzian, posługujący się – w zależności od sytuacji – stosowanymi tam kodami. Autorka niniejszego autoreferatu – to badacz mieszkający w Polsce, wobec którego jednak

składają się cztery teksty, które zostały opublikowane: w 2015 roku w „Socjolingwistyce” (II.4. *Gdy twoja mowa cię (nie) zdradza, czyli o wielojęzyczności na Śląsku Cieszyńskim w Republice Czeskiej*), w „Języku Polskim” (II.5. *Mowa potoczna Zaolzia*), w opolskim tomie *Pograniczność i pogranicza w perspektywie nauk społecznych i humanistycznych* pod red. W. Chlebdy, I. Dobrotovej (II.6. *Gwarowe i niegwarowe kreowanie obrazu świata (na podstawie materiału językowego z Zaolzia)*), oraz w 2016 r. w „Postscriptum Polonistycznym” (II.7. *Modyfikacje i zmiany kodu językowego na przykładzie mowy młodzieży Zaolzia*).

Motywacją do podjęcia badań były między innymi funkcjonujące w obiegu społecznym, bezrefleksyjnie przejmowane i powtarzane opinie dotyczące sytuacji językowej na Zaolziu, zdradzające równocześnie znikomą wiedzę ich wyrazicieli o losach Zaolzia i specyfice lokalnej komunikacji. Za nieprawdziwe należy uznać np. takie sądy, jak: Polacy po obu stronach granicy posługują się tym samym językiem potocznym; gwara cieszyńska po obu stronach granicy jest identyczna i cieszy się tym samym prestiżem społecznym. Innym czynnikiem determinującym podjęte badania były (są) dynamiczne zmiany społeczne, kulturowe i pokoleniowe, prowadzące do redukcji lokalnych odmian języka etnicznego na rzecz interdialektów czy języka ogólnego.

Monografia: Bogoczová I., Bortliczek M., 2014, 2017, *Jazyk příhraničního mikrosvěta (běžná mluva Těšíňanů v ČR) // Język przygranicznego mikroświata (mowa potoczna mieszkańców Zaolzia)*, Universitas Ostraviensis, Ostrava, ss. 208, ISBN 978-80-7464-696-6 (2014), ISBN 978-80-7464-900-4 (2017). Recenzentkami publikacji były: prof. dr hab. Janina Labocha (Wydział Polonistyki Uniwersytetu Jagiellońskiego w Krakowie) oraz doc. PhDr. Ivana Dobrotová, Ph.D. (Filozofická fakulta Univerzity Palackého, Olomouc).

Dwujęzyczna monografia *Jazyk příhraničního mikrosvěta (běžná mluva Těšíňanů v ČR) // Język przygranicznego mikroświata (mowa potoczna mieszkańców Zaolzia)* charakteryzuje przede wszystkim sytuację językową i komunikacyjną na Zaolziu (z polskiej perspektywy). Zawiera analizę rezultatów badań terenowych, kwerend materiałowych (bibliograficznych) pozwalających zgłębić uwarunkowania historyczne, językowe, kulturowe oraz geopolityczne, gospodarcze, społeczne i inne, jakie decydują o językowym obrazie przygranicznego mikroświata. Książka napisana została w dwóch językach: czeskim i polskim (z myślą o preferencjach (meta)językowych czytelnika), całość zamyka obszerny wybór tekstów (wspólny dla obu części). W strukturze rozdziałów wyznacznikiem były pytania nurtujące lingwistę badającego mowę na terenie przygranicznym, zwłaszcza po stronie czeskiej (zaolziańskiej). Praca składa się z czterech nadrzędnych części: *Opis współczesnej sytuacji etnicznej, kulturowej i językowo-komunikacyjnej na Zaolziu; Metoda gromadzenia i opracowywania materiału językowego; Cechy mowy informatorów*. Ilustracją materiałową poczynionych analiz jest zamykający książkę *Wybór tekstów (Čítanková část)*, obejmujący 20 tekstów o różnej objętości, a przeznaczony dla czytelnika bez względu na język preferowany przez niego podczas lektury monografii. Integralną, metatekstową funkcję pełni dwujęzyczne *Wprowadzenie (Uvedení)*. Narracja w monografii prowadzona jest

respondenci nie mieli żadnych oporów, żeby posługiwać się wybranymi odmianami języka(-ów), co było interesujące dla różnych obserwacji i analiz językowo-kulturowych.

równoległe, przy czym nie zawsze możliwe było dosłowne tłumaczenie. Przeszkodę stanowiła odmienna perspektywa oglądu prezentowanych zagadnień i konsekwentnie – odmienna terminologia w języku polskim i czeskim. Polskojęzyczna część książki (z *Wyborem tekstów*) obejmuje strony 65–196.

W monografii oraz w czterech artykułach (będących także analizą rezultatów badań przeprowadzonych w 2013 r.) zarejestrowana została mowa najmłodszych Polaków żyjących na Zaolziu. A wszystko po to, aby zwrócić uwagę na aktualną sytuację językowo-kulturową mieszkańców żyjących na Zaolziu – patrząc z polskiej perspektywy. Bazowanie na autentycznym materiale językowym, na wypowiedziach na temat takich kwestii, jak: edukacja, wybór szkoły adekwatnej dla kolejnego etapu kształcenia, wybór języka (jego odmian) w zależności od typu kontaktu interpersonalnego, życie codzienne, życie kulturalne charakterystyczne dla wspólnoty zaolziańskiej, dobór lektur, filmów i inne, pozwala przedstawić tytułowy problem, tj. mowę potoczną mieszkańców przygranicznego mikroświata – Zaolzia, szerszemu kręgowi odbiorców, uznając go za szczególnie znaczący dla społecznej świadomości, a równocześnie – nieznanym szerszemu kręgowi odbiorców i dlatego zagadkowy lub niezrozumiały. Analizowany materiał rejestrowany był w środowisku dwujęzycznym i równocześnie wieloodmianowym. Zgromadzone teksty dokumentują aktualną sytuację językową, pokazując jej dynamikę, tj. ubywanie składników polskojęzycznych i wprowadzanie innowacji pod wpływem języka czeskiego.

Teksty II.4. – II.7.

W latach 2015–2016 ukazały się cztery współautorskie teksty (M. Bortliczek, I. Bogocz) poszerzające i/lub pogłębiające tematykę poruszaną w monografii *Jazyk přihraničního mikrosvěta (běžná mluva Těšíňanů v ČR) // Język przygranicznego mikroświata (mowa potoczna mieszkańców Zaolzia)*. Teksty, które charakteryzuję poniżej, zostały opatrzone kodami **II.4. – II.7.** (por. Załącznik 4).

Artykuł **II.4.** *Gdy twoja mowa cię (nie) zdradza, czyli o wielojęzyczności na Śląsku Cieszyńskim w Republice Czeskiej*, który ukazał się w t. XXIX „Socjolingwistyki”, dotyczy tego, jak i na ile gwara może sprostać wyzwaniom współczesności. Zebrany materiał przekonuje, że w rozmowach na różne tematy, takie jak: nauka, sposoby spędzania wolnego czasu, rozrywka, zajęcia dodatkowe, preferencje kulinarne i inne, zaciera się granica między potocznym (antropocentrycznym, kontekstowym) obrazem świata a obrazem holistycznym, naukowym. Informatorzy nieustannie przekraczają granicę obu światów (i obu sposobów opisu rzeczywistości), ponieważ wypowiadając się o doświadczanej rzeczywistości, dokonują analizy i syntezy, uogólnienia i racjonalizacji. Takie zachowanie jest charakterystyczne dla młodzieży starającej się nadążyć za postępem cywilizacyjnym.

Artykuł **II.5.** *Mowa potoczna Zaolzian*, opublikowany w 2015 r. w „Języku Polskim”, w zamyśle miał zawierać antologię tekstów gwarowych, jednak po konsultacji („Język Polski” nie prowadzi aktualnie rubryki prezentującej teksty gwarowe) konieczna była jego modyfikacja. W rezultacie reprezentatywne teksty, rejestrujące aktualną mowę potoczną Zaolzian, zostały opatrzone opisem bieżącej sytuacji komunikacyjnej i językowej na Zaolziu. Podbudowę dla prezentowanej antologii stanowi analiza zjawisk fonetycznych,

gramatycznych i leksykalnych charakterystycznych dla żywej mowy (gwary) Polaków vs osób, o których można myśleć, że deklarują (mogą deklorować) narodowość polską na Zaolziu.

Artykuł **II.6.** *Gwarowe i niegwarowe kreowanie obrazu świata (na podstawie materiału językowego z Zaolzia)*, który został opublikowany w 2015 r. w monografii *Pograniczność i pogranicza w perspektywie nauk społecznych i humanistycznych* (red. W. Chlebda, I. Dobrotová), stanowi próbę znalezienia najtrafniejszej nazwy i najbardziej adekwatnej charakterystyki dla mowy autochtonów. Wieloskładnikowe podłoże analizowanego kodu potocznego predestynuje do stwierdzenia, że stosowna w tym wypadku może być nazwa – mowa mieszana (lokalnie nazywana mówieniem „po naszymu”), która jest otwarta na dynamiczne zmiany, wywoływane wieloma czynnikami, np. wiekiem, wykształceniem i dyspozycjami psychicznymi współmówców oraz aktualną sytuacją komunikacyjną i tematem rozmowy. Mowa mieszana (mówienie „po naszymu”) jest komunikacyjną wizytówką użytkownika, niewywołującą jego konfuzji. Taki kod na Zaolziu z jednej strony wyraźnie konserwuje gwarę, a z drugiej zastępuje na tym obszarze potoczny wariant języka etnicznego (potoczną polszczyznę). Mówienie „po naszymu” oznacza: nieustanne przekraczanie granic w sensie (intra)tekstowym, wynikające z przynależenia użytych środków do odmiennych kodów (jednego lub drugiego języka etnicznego, gwary lub odmiany ogólnej); zmienność kodów dla wybranych replik dialogu.

Artykuł **II.7.** *Modyfikacje i zmiany kodu językowego na przykładzie mowy młodzieży polskiej z Zaolzia* ukazał się w 2016 r. w „Postscriptum Polonistycznym”. Jest niejako artykułem zamykającym cykl **II.A.**, poświęcony językowi przygranicznego mikroświata. Przedmiotem artykułu jest opis strategii konwersacyjnych przyjmowanych przez młodzież z Zaolzia w rozmowach z obcymi osobami (tj. jego autorkami), z których jedna używała miejscowej gwary, druga – polszczyzny ogólnej. Prezentowany materiał stanowił podstawę analizy we współautorskiej książce, w tym natomiast artykule został opisany pod kątem sposobów rozwiązywania przez młodzież trudności językowych i komunikacyjnych, wynikających z niedoskonałej znajomości używanych w rozmowie kodów lub z innych przyczyn (np. socjo- i psycholingwistycznych, biologicznych i kulturowych). Nieustanne przełączanie kodów zakłada odpowiednią kompetencję językową, trafną ocenę socjokulturową sytuacji komunikacyjnej oraz znaczną koncentrację w trakcie rozmowy. Zmianie kodu towarzyszą interferencje, które powodują, że granice między językami (i ich odmianami) w realnych wypowiedziach są rozmyte.

Podsumowując, kodami używanymi w tej wielojęzycznej (wieloodmianowej) komunikacji są: • zachodniocieszyńska gwara ludowa i/lub regionalny interdialekt, tzw. mowa „po naszymu” (mowa mieszana), która jest konglomeratem elementów gwarowych i niegwarowych (czeskich, polskich), oraz • polszczyzna ogólna (literacka, kulturalna) lub przynajmniej do takiej aspirująca. Z analizy wynika, że gwara (lokalna mowa potoczna, mowa „po naszymu”) po czeskiej stronie granicy państwowej odbiega od gwary Polaków żyjących w polskiej przestrzeni Śląska Cieszyńskiego. O ile jej substratem jest ta sama gwara cieszyńska, o tyle jest w niej wiele bohemizmów (zaadaptowanych fonetycznie lub takiej adaptacji pozbawionych) oraz czeskiego sposobu językowego opisu i kategoryzowania

rzeczywistości. Równocześnie młodzi informatorzy nie wstydzą się gwary, wręcz odwrotnie – posługują się nią z łatwością, dostosowując kod do sytuacji komunikacyjnej i jej uczestników.

Opisywana mowa, będąc wyspą językową, swoistym reliktem przeszłości i zarazem – znakiem teraźniejszości, świadczy o skomplikowanych losach historycznych i politycznych lokalnej, autochtonicznej społeczności mniejszościowej (Polaków). Jest niepowtarzalną marką tego regionu.

Zakończenie

Wskazując swoje osiągnięcie badawcze, opisałam dwa kręgi tematyczne, z których **I. Komunikacyjny obieg informacji popularyzujących naukę na poziomie propedeutycznym** obejmuje cykl 15 artykułów skoncentrowanych wokół charakterystyki stylu popularyzacji nauki z myślą o odbiorcy-dziecku. W obrębie drugiego kręgu tematycznego wyróżniłam podtemat **II.A. Język w komunikacji reklamowej (komercyjnej, perswazyjnej)**, który obejmuje monografię oraz artykuły charakteryzujące i interpretujące perswazyjne teksty reklamowe, oraz **II.B. Język w komunikacji lokalnej (w przygranicznym mikroświecie)**, który uwzględnia współautorską monografię i wybrane artykuły. Scharakteryzowane w tym punkcie publikacje są próbą rejestracji i analizy sytuacji językowej Polaków pielęgnujących mowę polską (gwarę, mówienie „po naszymu”) w Czechach. Każdy z podejmowanych tematów dotyka istotnych kwestii: • doboru środków językowych i stylistycznych w dyskursie popularyzującym naukę na poziomie propedeutycznym; • mechanizmów perswazji (i manipulacji) stosowanych w (po)nowoczesnym dyskursie reklamowym oraz • zachodzących nieuchronnie zmian językowych w komunikacji Zaolziań, kultywujących tradycję polską, w tym – przynależącą do owej tradycji – polską mowę.

5. Omówienie pozostałych osiągnięć naukowo-badawczych³²

Pozostały dorobek naukowo-badawczy dzielę, zachowując wyróżnione w punkcie 4. cykle: **I. Komunikacyjny obieg informacji popularyzujących naukę na poziomie propedeutycznym** oraz **II. – Język w komunikacji reklamowej (komercyjnej, perswazyjnej) i lokalnej (w przygranicznym mikroświecie)** – odpowiednio dalej podzielony. W pozostałych osiągnięciach naukowo-badawczych wyróżniam także punkt **III. Język w przestrzeni komunikacyjnej**, który porządkuję tematycznie w trzech podpunktach: **III.A. Kultura języka w piśmiennej przestrzeni edukacyjnej**, **III.B. Język w przestrzeni środowiskowej**, **III.C. Varia**³³. Punkt III. obejmuje łącznie 21 artykułów (w tym 16 autorskich i 5 współautorskich), jedną publikację popularnonaukową (skrypt) oraz jedną recenzję.

³² W tej części Autoreferatu zachowuję numerację ciągłą (arabską) dla opublikowanych artykułów oraz ciągłą (odrębną) – dla trzech opublikowanych recenzji. Numeracja ta jest zgodna z przyjętą w wykazie publikacji (Załącznik 4).

³³ Pisząc o pozostałym dorobku naukowo-badawczym, w odniesieniu do punktów **I.** oraz **II.** stosuję symbole **Ad.I.** oraz **Ad.II.**, w odniesieniu do wyłonionego w tej części punktu **III.** oraz **IV.** (poświęconego publikacjom oczekującym na druk) pomijam skrót **Ad.**

Ad.I. Komunikacyjny obieg informacji popularyzujących naukę na poziomie propedeutycznym

Cykl I., rekomendowany do oceny, uzupełniają dwa artykuły mające ukazać się w 2018 r. (I.16. i I.17.).

Artykuł **I.16.** *Narracje o przeszłości w tekstach popularnonaukowych dla dzieci zamieszczonych w czasopiśmie „Kumpel”*³⁴ dotyczy analizy tekstów prezentujących ogólne, nieposzerzone i niepogłębione informacje o wybranych zdarzeniach, zjawiskach i postaciach z przeszłości. Polskie dziecko za pośrednictwem czasopisma poznaje taki wycinek historii, jaki w przekonaniu dorosłych zasługuje na spopularyzowanie i przyswojenie, są to między innymi: kultura starożytnych cywilizacji (np. sepulkralne zwyczaje Egipcjan, igrzyska Greków), kultura Słowian i Prasłowian (np. rola Biskupina, któremu przypisuje się prasłowiańskie korzenie), wyprawy wikingów oraz podróże europejskich odkrywców do Indii i Ameryki. W artykule zwracam uwagę na odwoływanie się do przeszłości przez pryzmat przeżywanej „tu i teraz” rzeczywistości. Wydaje się, że fragmentaryczność i wybiórczość przekazywanych informacji nie zakłóca percepcji, a poszczególne tematy lub ich sekwencje stopniowo dopełniają się i uzupełniają w danym tekście lub w tekstach innych, składając się w rezultacie na swoistą całość – załączek kodu kulturowego.

Artykuł **I.17.** *Historyczny i współczesny językowo-kulturowy obraz stolic Polski na łamach czasopisma dla dzieci* ukaże się w czasopiśmie „Dydaktyka Polonistyczna” w 2018 roku. Koncentruję się w nim na eksplikacjach historycznych okoliczności powstania tych miast (np. osadnictwo słowiańskie) oraz – procesów nazwotwórczych. Analiza zgromadzonego materiału pokazuje, jakie informacje faktograficzne i jakie ustalenia badawcze uznano za ważne do zrelacjonowania kilkuletniemu czytelnikowi.

Ad.II. Język w komunikacji reklamowej (komercyjnej, perswazyjnej) i lokalnej (w przygranicznym mikroświecie)

W tym cyklu opublikowałam 10 artykułów (9 współautorskich i jeden autorski) oraz dwie recenzje.

Ad.II.A. Język w komunikacji reklamowej (komercyjnej, perswazyjnej)

Na cykl **Ad.II.A. Język w komunikacji reklamowej (komercyjnej, perswazyjnej)** składa się sześć artykułów współautorskich³⁵ poświęconych strategiom komunikacyjnym w

³⁴ Prymarnie w wersji referatowej został przedstawiony w 2016 roku podczas katowickiej konferencji (*Od pamiętywanie – gry z przeszłością w literaturze dla dzieci i młodzieży*).

³⁵ Prezentowane w tej części publikacje współautorskie (por. Załącznik 7a stanowiący oświadczenie współautorki) to wynik pracy badawczej dwuosobowego zespołu. Rezultaty tej pracy zostały przybliżone już wyżej w punkcie **II.A.** Współpraca w zespole pozwala na wielostronną analizę podejmowanych tematów, służy wyłanianiu się oryginalnych propozycji opisu i interpretacji zgromadzonego materiału badawczego. Różnorodne perspektywy opisu i ostatecznie przyjęte rozwiązania, jakie wynikają z pracy zespołowej, przekładają się na jakość i wartość naukowych

reklamach. Artykuły (25 – 28) ukazywały się sukcesywnie w latach 2008–2012, prymarnie stanowiąc referaty konferencyjne. Tekst (29) został opublikowany w czasopiśmie internetowym (<http://www.jazyk-literatura-komunikace.cz/index.php/1-2014>), a kolejny (30) – w „Cieszyńskim Almanachu Pedagogicznym”.

Podjęmowane analizy dotyczyły perswazyjnej funkcji tekstów reklamowych, uzyskiwanej poprzez ich wprzęgnięcie w różne konteksty kulturowe oraz gry językowe – *Reklama nośnikiem treści (a)kulturowych i (a)kulturalnych* (25), poprzez trawestację dzieł sztuki w komunikatach reklamowych – *Perswazyjna trawestacja znanych dzieł sztuki w reklamie. Przygotowanie uczniów do odbioru reklam* (29), a także – eksploataowanie w spotach reklamowych potocznej polszczyzny – *Język potoczny jako perswazyjny składnik wypowiedzi reklamowych* (26). Analizie poddane zostały reklamy tematyczne (sezonowe), skierowane do dzieci w wieku szkolnym i ich rodziców – „*Zeszytiki, spódniczki, piórniczki, nożyczki...*” *Perswazyjny obraz akcesoriów szkolnych w tekstach reklam* (28), lub dotyczące ofert delikatesowych, adresowanych zarówno do dorosłych, jak i do dzieci – *Kuszenie i uwodzenie dzieci i dorosłych – słodki smak reklam* (27). Zagadnieniem niejako podsumowującym badania nad językiem w reklamie i/lub językiem reklamy były (innovacyjne) strategie komunikacyjne, których opis został przedstawiony w artykule „*Innowacyjne podejście ma znaczenie...*” *Strategie komunikacyjne w reklamie* (30).

Ad.II.B. Język w komunikacji lokalnej (w przygranicznym mikroświecie)

W punkcie tym plasują artykuły dotyczące pogranicza językowo-kulturowego (Zaolzia), stanowiące uzupełnienie i dopełnienie cyklu tematycznego II.B. przedstawionego powyżej (punkt 4. Autoreferatu). Część **Ad.II.B.** współtworzą trzy artykuły współautorskie (31, 33, 34), jeden artykuł autorski (32) oraz dwie recenzje (1, 2).

Artykuł (31) „*Żywotność*” *śląskiej gwary w socjolektalnych zachowaniach młodzieży* został opublikowany w 2007 r. w „*Zaraniu Śląskim*” (współautorka I. Łuc). Stanowi pokłosie badań poświęconych obecności gwarowych cech językowych w proprialnej sferze żargonu uczniowskiego. W 2012 r. ukazał się mój autorski artykuł (32) poświęcony językowo manifestowanym relacjom polsko-czeskim – *Językowo utrwalony stereotyp sąsiada*. Artykuł wpisuje się w tematykę tomu *Pogranicze – Sąsiedztwo – Stereotypy. Przypadek polsko-czeskich relacji* (red. A. Kasperek). Dwa kolejne artykuły (współautorka I. Bogocz³⁶) dopełniają cykl tematyczny poświęcony językowi mówionemu w przygranicznym mikroświecie. Bazują na materiałach zgromadzonych w trakcie badań terenowych. Ich rezultaty były prezentowane podczas międzynarodowych konferencji zorganizowanych przez Uniwersytet Śląski w Opawie (artykuł 33) – *Tradiční nářečí a aktuální mluva na Těšínsku v*

opracowań. Udział mój i dr hab. Izabeli Łuc w przygotowaniu, pisaniu i redakcji współautorskich artykułów wynosi po 50%.

³⁶ Zjawiska językowe rejestrowane podczas badań terenowych na Zaolziu są charakteryzowane przez nas (I. Bogocz, M. Bortliczek) we współautorskich artykułach (oraz w monografii opisanej w punkcie 4.II.B.) zarówno z perspektywy badacza-autochtona, jak i badacza „z zewnątrz”. Nasz wkład w gromadzenie i opracowywanie materiałów oraz w tworzenie tekstów wynosi po 50% (por. Załącznik 7b).

ČR) oraz przez Uniwersytet Ostrawski wspólnie z Fundacją „Silva Rerum Poloniarum” (artykuł 34) – *Potoczny język Polaków na Zaolziu dziś*.

Cykl dopełniają dwie recenzje. Pierwsza poświęcona jest książce *Rozmowy o Śląsku Cieszyńskim* pod red. Andrzeja Drobika, która to monografia jest rejestrem 20 rozmów z osobami w znaczący sposób związanymi ze Śląskiem Cieszyńskim. W gronie osób udzielających wywiadów znaleźli się m.in. artyści, dziennikarze, historycy, literaturoznawcy, wydawcy. Recenzja ta ukazała się w 2015 r. w czasopiśmie „Studia Slavica”. Druga recenzja dotyczy *Słownika nazwisk mieszkańców południowego Śląska XIX wieku*, będącego zwieńczeniem wieloletniej pracy jego autorki – Izabeli Łuc nad uporządkowaniem, analizą i interpretacją ponad 11 tysięcy nazwisk. Recenzja ukazała się w 2017 r. w czasopiśmie „Onomastica” (LXI/1).

III. Język w przestrzeni komunikacyjnej

Punkt **III. Język w przestrzeni komunikacyjnej** został przeze mnie uporządkowany tematycznie w trzech podpunktach: **III.A. Kultura języka w piśmiennej przestrzeni edukacyjnej**, **III.B. Język w przestrzeni środowiskowej**, cykl zamyka podpunkt **III.C. Varia**. Cykl III. obejmuje łącznie 21 artykułów (w tym 16 autorskich i 5 współautorskich³⁷), jedną publikację popularnonaukową oraz jedną recenzję.

III.A. Kultura języka w piśmiennej przestrzeni edukacyjnej

Miejsce zatrudnienia (Instytut Nauk o Edukacji, Zakład Edukacji Humanistycznej i Nauk Pomocniczych Pedagogiki), specyfika realizowanych tematów badań oraz prowadzonych przeze mnie zajęć dydaktycznych ukształtowały w pewnym sensie moje kolejne zainteresowania naukowe, plasujące się w obszarze kultury języka i edukacyjnej komunikacji piśmiennej. Cykl **III.A. Kultura języka w piśmiennej przestrzeni edukacyjnej** obejmuje: artykuł 35, który niejako otwiera cykl, artykuł 36, który dotyczy metod doskonalenia warsztatu pisarskiego, oraz pięć artykułów analizujących wybrane zagadnienia z zakresu kultury języka (37 – 41).

Artykuł (35) otwierający wyróżniony cykl badawczy – *(Nie)codzienna kultura języka* (współautor I. Łuc), dotyczy kultury języka w oficjalnej i nieoficjalnej komunikacji środowiskowej (w kilku środowiskach). Skłania do dostrzeżenia zróżnicowanych norm językowych (innych dla polszczyzny ogólnej, innych dla ekspansywnych odmian środowiskowych). Artykuł (36) *Edukacja tekstem w kształceniu zintegrowanym* poświęcony został analizie walorów stylistyczno-językowych nieszablonowych tekstów szkolnych.

Do cyklu **III.A.** włączyłam także pięć artykułów poświęconych kulturze języka polskiego opublikowanych: w dwujęzycznym czasopiśmie oświatowym „Refleksje. Zachodniopomorski Dwumiesięcznik Oświatowy” (artykuły: 37, 39, 40), w „Wychowaniu na co Dzień” (38), oraz artykuł (41) niejako wieńczący rozważania o wybranych aspektach

³⁷ Mój udział w stworzeniu pięciu charakteryzowanych w tym punkcie współautorskich tekstów wynosił 50% i obejmował: gromadzenie, analizę i opis zebranego materiału badawczego oraz ustalanie kategorii analitycznych i ram dla jego klasyfikacji (por. Załącznik 7a).

kultury języka – *Wychowanie do kultury języka*, opublikowany w 2015 r. w monografii *Historia i współczesność procesu edukacyjno-wychowawczego* (red. D. Kocurek). Artykuły opublikowane w „Refleksjach” dotyczą: zdrobnień (*Małe słowa w ważnych sprawach*, artykuł 37) oraz dwukrotnie (artykuły 39, 40) interpunkcji (*Przecinek może płatać figle. (Bez) błędne odruchy interpunkcyjne i Wstyd nie rozumieć interpunkcji*). Kwestiom wymowy oraz zapisu samogłosek nosowych i połączeń: samogłoska ustna oraz spółgłoska nosowa, został poświęcony tekst *Polszczyzna nie zawsze musi być ę, ą* (artykuł 38).

Do cyklu tego włączyłam również skrypt popularnonaukowy – *Od Alfabetu do Zdrobnień. Tuzin szkiców o języku*, który ukazał się w 2013 roku. Inspiracją do jego napisania były m.in. prowadzone przeze mnie zajęcia z zakresu podstaw nauczania języka polskiego, metodyki języka polskiego w zakresie edukacji wczesnoszkolnej i przedszkolnej, a także kultury języka polskiego i praktycznej stylistyki. Znalazły się tu m.in. szkice dotyczące funkcji litery „i”, zasad ortograficznych oraz prawideł poprawnej wymowy.

Do cyklu tego zaliczam także recenzję tomu poetyckiego *Poezja malowana słowem i wyobraźnią* w opracowaniu I. Łuc, będącego pokłosiem projektu unijnego, w ramach którego uczestnicy warsztatów literackich (uczniowie klas IV – VI jednej ze śląskich szkół podstawowych) tworzyli teksty poetyckie upowszechnione w recenzowanej antologii. Recenzja (*O)pisane wierszem – z notatnika recenzenta* stanowi jeden ze składników wstępu otwierającego wzmiankowaną antologię.

III.B. Język w przestrzeni środowiskowej

Artykuły (8 autorskich i 4 współautorskie) uplasowane w części **III.B. Język w przestrzeni środowiskowej** obejmują teksty dotyczące języka: w przestrzeni korporacyjnej (artykuł 42), w przestrzeni szkolnej (4 artykuły: 50 – 53), w przestrzeni studenckiej (3 artykuły: 43 – 45), w przestrzeni osób starszych (2 artykuły: 46, 48) oraz w przestrzeni neomedialnej (2 artykuły: 47, 49).

Artykuł – *Komunikacja w międzynarodowej korporacji* (42) ukazał się w 2008 r. w monografii *Język, społeczeństwo, wartości* (red. E. Laskowska, I. Benenowska, M. Jaracz) i dotyczył komunikacji bezpośredniej oraz pośredniej (mailowej) w amerykańskiej korporacji. Temat ten – ze względu na hermetyczność środowiska oraz ochronę danych – nie był przeze mnie rozwijany. Trzy kolejne współautorskie artykuły (51, 52, 53) dotyczyły nieoficjalnej komunikacji szkolnej – socjolektu uczniowskiego: jego warstwy apelatywnej (*Komunikacyjne (kon)teksty nieoficjalnej leksyki uczniowskiej i Nieoficjalne słownictwo uczniowskie wyrazem twórczej postawy językowej*) oraz warstwy proprialnej (*Przezwisek jako forma nieoficjalnej rówieśniczej komunikacji w grupie*) (teksty napisane wspólnie z I. Łuc). Tekst (50), zatytułowany *Obraz szkoły w wypowiedziach dzieci*, powstał m.in. na podstawie wywiadów z dziećmi w wieku przedszkolnym oraz analizy wypracowań uczniowskich (tekst napisany wspólnie z I. Łuc). Jego celem było uchwycenie językowego obrazu szkoły u osób, które jeszcze progu szkoły nie przekroczyły, i porównanie uzyskanych rezultatów z obrazem szkoły utrwalonym w tekstach uczniów. Artykuły (43 – 45) dotyczą postrzegania języka przez studentów. Ich wypowiedzi oscyływały wokół kultury języka (*Stan (nie)wiedzy językowej studentów pedagogiki* oraz *Studencka interpretacja normy językowej*), a także – znajomości

odmian współczesnej polszczyzny (*Ile znamy języków polskich? – studencka typologia odmian współczesnej polszczyzny*).

Dwa teksty (46, 48) poświęcone zostały zagadnieniom gerontologicznym, rozpatrywanym z perspektywy lingwistycznej. W artykule (46) skupiłam się na analizie semantycznej leksemu *starość* (*Leksem starość i leksemy pokrewne oraz ich synonimy w polszczyźnie*), artykuł (48) dotyczył biblioterapii uwzględniającej autobiografię oraz niby-autobiografię żyjących lub nieżyjących już polskich aktorów (*Dobre słowo bez recepty*).

Do cyklu III.B. zaliczam także artykuł (49) *Words Mean. Words Look. Words Sell (Themselves)* poświęcony wybranym zjawiskom w komunikacji neomedialnej i w komunikacji tradycyjnej wyzyskującej np. środki typograficzne znane z nowych mediów. Z kolei analizie słowotwórczej neologizmów z przedrostkami *e-* oraz *eko-* poświęciłam artykuł (47), uwzględniając w nim kontekstualne (modne i ekspansywne) aspekty współczesnego słowotwórstwa (*Językowe obrazy świata (wirtualny i realny) kreowane przez formacje z e- i eko-*).

Każdy z powyższych artykułów potwierdza obecność nowych zjawisk w języku wynikających z dynamicznie zmieniającej się rzeczywistości (zarówno realnej – częściej egzemplifikowanej w charakteryzowanych tekstach, jak i wirtualnej). Nieustannie fluktuujące i przenikające się zjawiska językowe stanowią niewyczerpany materiał do rejestrowania stanu faktycznego (*in statu nascendi*), jego charakteryzowania, do weryfikowania, modyfikowania czy wręcz zmieniania paradygmatów badawczych.

III.C. Varia

Do kategorii **III.C. Varia** włączam dwa teksty. Pierwszy z nich (54) jest opisem eksperymentu lingwistycznego przeprowadzonego ze studentami (praca z „niekompletnym” utworem poetyckim W. Szymborskiej; efektem eksperymentu było kilkadziesiąt spójnych tekstów, opatrzonych syntetyzującymi tytułami) – *Gra w (nie)porozumienie*. Artykuł ukazał się w periodyku „Homo Ludens. Czasopismo ludologiczne Polskiego Towarzystwa Badania Gier”. Kategoria III.C. obejmuje także rozważania semantyczne (55) o koncepcjach uczenia/nauczania dwóch pedagogów uniwersyteckich a zarazem polonistów: Bronisławy Dymary i Stanisława Bortnowskiego – *Refleksje lingwistyczne o znaczeniu i kontekstach frazémów sztuka bycia nauczycielem, sztuka uczenia*.

Wskazane artykuły to wynik zajmowania się dokumentacją i charakterystyką prowadzonych zajęć oraz dokonaniem wybitnych pedagogów-polonistów, których praca widoczna jest w osiągnięciach instytucji i w sukcesach każdego absolwenta studiów pedagogicznych.

IV. Artykuły oczekujące na opublikowanie³⁸

Na opublikowanie oczekują cztery artykuły współautorskie odpowiednio skonfigurowane z tematyką już wyżej opisaną. W cyklu **III.A. Kultura języka w piśmiennej**

³⁸ Każdy z tych artykułów przeszedł już procedurę recenzyjną.

przestrzeni edukacyjnej plasują się dwa teksty (56 i 57). Artykuł (58) dotyczy obszaru tematycznego **II.A. Język w komunikacji reklamowej (komercyjnej, perswazyjnej)**, natomiast artykuł (59) plasuje się w tematyce **II.B. Język w komunikacji lokalnej (w przygranicznym mikroświecie)**.

6. Informacja o osiągnięciach dydaktycznych, organizacyjnych i popularyzatorskich oraz współpracy z instytucjami i organizacjami

6.1. Udział w międzynarodowych i krajowych konferencjach naukowych

Przed uzyskaniem tytułu doktora wzięłam czynny udział w sześciu konferencjach naukowych. Po uzyskaniu stopnia doktora uczestniczyłam w 43 konferencjach o charakterze ogólnopolskim i międzynarodowym, organizowanych przez ośrodki naukowe w Cieszynie, Bydgoszczy, Gdańsku, Katowicach, Krakowie, Opolu, Piotrkowie Trybunalskim, Poznaniu, Rzeszowie, Siedlcach, Szczecinie, Zielonej Górze; Ostrawie, Ołomuńcu, Opawie (wykaz konferencji wraz z tytułami wygłoszonych referatów znajduje się w Załączniku 5).

6.2. Publikacje

1. Przed uzyskaniem stopnia doktora nauk humanistycznych opublikowałam 11 artykułów, w tym 6 autorskich i 5 współautorskich.

2. Po uzyskaniu stopnia doktora opublikowałam 2 monografie współautorskie, 1 skrypt o charakterze popularyzatorskim, 55 artykułów, 3 recenzje.

a. monografie:

współautorskie³⁹: 2

opracowania popularnonaukowe⁴⁰: 1

b. artykuły:

autorskie: 37 artykułów autorskich (wykaz w Załączniku 4);

współautorskie: 18 artykułów współautorskich (wykaz w Załączniku 4).

c. recenzje:

3 recenzje (wykaz w Załączniku 4).

6.3. Dorobek dydaktyczny i popularyzatorski

1. Uczestnictwo w projektach unijnych

W latach 2016–2017 wzięłam udział w projekcie *Beskidy na tak*⁴¹. W ramach tego projektu prowadziłam kurs literacki. Moje sugestie stylistyczne i edytorskie pozwoliły

³⁹ Na temat mojego wkładu autorskiego w powstanie monografii *Język uwikłany w ponowoczesność* (Katowice 2011) oraz *Jazyk přihraničního mikrosvěta (běžná mluva Těšíňanů v ČR) // Język przygranicznego mikroświata (mowa potoczna mieszkańców Zaolzia)* (Ostrava 2014, 2017) piszę w punkcie 4.II.B. (por. przypis 26 oraz oświadczenia o współautorstwie – Załączniki 7a i 7b).

⁴⁰ Skrypt *Od Alfabetu do Zdrobnień. Tuzin szkiców o języku* (Cieszyn 2013) ma charakter autorski.

udoskonalic pierwotnà wersjê powieœci historycznej odwo³ujàcej siê do legend i faktów o powstaniu Cieszyna⁴².

2. Udzia³ w komitetach organizacyjnych miêdzynarodowych i krajowych konferencji naukowych

Od roku 2014 uczestniczê w organizacji miêdzynarodowej konferencji naukowej DLCC (Theoretical and Practical Aspects of Distance Learning) jako cz³onek Zak³adu Edukacji Humanistycznej i Nauk Pomocniczych Pedagogiki, którego kierownik jest pomys³odawcà i g³ównym koordynatorem te¿e konferencji. Uczestniczy³am te¿e we wspó³organizacji konferencji poœwiêconej autyzmowi (Przestrzeñ dla autyzmu, Cieszyn 2015).

3. Udzia³ w komitetach redakcyjnych i radach naukowych czasopism

Od roku 2011 jestem cz³onkiem Rady Redakcyjnej „Cieszyñskiego Almanachu Pedagogicznego”. W latach 2014–2015 by³am cz³onkiem Rady Jêzykowej Wydawnictwa Naukowego Towarzystwa Pedagogiki Filozoficznej „Chowanna”. Od roku 2016 jestem cz³onkiem Rady Redakcyjnej czasopisma „International Journal of Research in E-learning” (czasopismo jest pó³rocznikiem). W roku 2017 zosta³am cz³onkiem Rady Redakcyjnej Serii „E-learning”, której redaktorem naukowym jest prof. dr hab. E. Smyrnova-Trybulska. W 2017 r. ukaza³ siê 9 tom tej serii.

4. Cz³onkostwo w miêdzynarodowych i krajowych organizacjach oraz towarzystwach naukowych

Od roku 1994 jestem cz³onkiem (początkowo skarbnikiem, obecnie sekretarzem) Towarzystwa Mi³osników Jêzyka Polskiego Oddzia³u w Cieszynie.

W latach 2012–2015 by³am cz³onkiem Zespo³u Samokszta³ceniowego Doktorów pod patronatem Komitetu Nauk Pedagogicznych PAN⁴³.

Od roku 2015 jestem cz³onkiem stowarzyszonym Polskiego Towarzystwa Pedagogicznego Oddzia³u w Cieszynie.

Od kilku kadencji (ostatnie powo³anie obejmuje lata 2015–2018) jestem cz³onkiem Komisji ds. Stosunków Polsko-Czeskich i Polsko-S³owackich Polskiej Akademii Nauk Oddzia³u w Katowicach.

⁴¹ Projekt („Beskidy na tak!” Program Regionalnych Funduszy Europejskich, Œlaskie Pozytywna Energia, Unia Europejska – Europejski Fundusz Spo³eczny) jest realizowany przez Fundacjê Rozwoju Przedsiêbiorczoœci Spo³ecznej „Być razem” wspólnie ze Stowarzyszeniem Integrycyjnym Eurobeskidy z Lodygowic oraz Powiatowym Urzêdem Pracy w Cieszynie w czasie 01.05.2016 – 30.04.2018. Celem projektu jest realizacja dzia³añ s³u¿ących podniesieniu aktywnoœci spo³ecznej i zawodowej 120 osób (w tym 72 niepe³nosprawnych), które z powodów znajdujàcych siê poza ich kontrolà nie mogà normalnie uczestniczyç w ¿yciu spo³ecznym i zawodowym.

⁴² Autorem powieœci (*Trzej bracia. Co wydarzy³o siê po spotkaniu trzech braci czyli historia Cieszdara i Lemerodiny*), a zarazem uczestnikiem kursu by³ cieszynianin zafascynowany legendarnymi i historycznymi œwiadectwami przesz³oœci Œlaska Cieszyñskiego.

⁴³ Z czasem Zespó³ zmieni³ nazwê na: Zespó³ Samokszta³ceniowy i Samopomocy Kole¿eñskiej Doktorów pod patronatem Komitetu Nauk Pedagogicznych PAN.

5. Osiągnięcia dydaktyczne i w zakresie popularyzacji nauki

W ramach obowiązków dydaktycznych prowadziłam na studiach licencjackich, magisterskich i podyplomowych ćwiczenia (od 1994 roku) i wykłady (od 2004 roku) z następujących przedmiotów: gramatyka opisowa języka polskiego, historia języka polskiego z dialektologią, komunikacja interpersonalna, komunikacja codzienna w edukacji, kultura języka polskiego, kultura żywego słowa, metodyka nauczania języka polskiego dzieci w wieku wczesnoszkolnym i przedszkolnym, metodyka nauczania języka polskiego dzieci z praktyką, podstawy i metodyka edukacji polonistycznej dzieci w wieku przedszkolnym i wczesnoszkolnym, podstawy nauczania języka polskiego, praktyczna stylistyka, terapia specyficznych trudności w czytaniu i pisaniu, współczesne tendencje w edukacji polonistycznej, śródroczna praktyka metodyczna, seminaria licencjackie i magisterskie.

Moja praca dydaktyczna jest corocznie pozytywnie oceniana przez studentów (średnia ocena dla kilku lat wynosi 4,6).

W ramach działalności Cieszyńskiego Oddziału TMJP i popularyzowania nauki wygłaszałam referaty dla uczniów szkół cieszyńskich (LO im. A. Osuchowskiego) i bielskich (LO im. A. Asnyka). Byłam także autorką tekstu dyktanda organizowanego przez Cieszyński Dom Kultury „Dom Narodowy” (2006 rok) oraz wykładu i warsztatów z okazji Międzynarodowego Dnia Języka Ojczystego dla uczniów cieszyńskich liceów (2017). Moja kilkuletnia współpraca ze szkołą podstawową w Pszowie obejmuje prowadzenie warsztatów poświęconych kulturze języka (rok szkolny 2014/2015) oraz przewodniczenie jury konkursów literackich (lata szkolne 2016/2017 – *Dziecięcy świat moich problemów oraz praw*, i 2017/2018 – *Dziecięcy świat moich marzeń oraz praw*).

Moja działalność popularyzatorska wiąże się również ze środowiskiem lokalnym, tj. z publikowaniem przyczynków dotyczących kultury języka polskiego w lokalnych gazetach i broszurach („Gazeta Codzienna” – wersja elektroniczna, „Bractwo Góreckie”). Współpracuję z doktorantami Wydziału Teologicznego Uniwersytetu Śląskiego w zakresie poradnictwa językowego. W latach 2014–2015 byłam redaktorem językowym w Redakcji Wydawnictwa Naukowego Towarzystwa Pedagogiki Filozoficznej „Chowanna”.

W trakcie pracy korygowałam kilkanaście publikacji awansowych⁴⁴, monografii pokonferencyjnych⁴⁵ i kolejnych roczników czasopism („Cieszyński Almanach Pedagogiczny”, „International Journal of Research in E-learning”), a także dwóch tekstów prozatorskich: autobiograficznego, wpisującego się w strategię narracyjne charakterystyczne dla współczesnej literatury autobiograficznej (autobiografia liczy ok. 150 stron)⁴⁶ oraz historycznego – pisanego z głębokiego przeświadczenia o potrzebie dokumentowania tradycji, historii i legendy małej ojczyzny – Księstwa Cieszyńskiego (powieść obejmuje ok.

⁴⁴ Np. redagowałam dysertację doktorską wydaną przez Uniwersytet Ostrawski (R. Zechová, *Modelowanie obrazu kobiety w systemie kulturowym czesko-polskiego pogranicza na Śląsku*, Ostrava 2014, ISBN 978-80-7464-486-3).

⁴⁵ Ta współpraca z indywidualnymi oraz instytucjonalnymi zleceniodawcami dotyczy korekty językowej i stylistycznej tekstów filozoficznych, historycznych, lingwistycznych, pedagogicznych, religijnych i innych.

⁴⁶ Autorką autobiografii *Ocalić wspomnienia* była osiemdziesięcioletnia Polka mieszkająca w ciągu swojego życia w różnych częściach Polski i świata. Publikacja ta została powielona w kilkudziesięciu egzemplarzach w ramach małej poligrafii.

300 stron)⁴⁷. Ten ostatni zamysł literacki realizowany był w ramach projektu, o którym piszę w punkcie 6.3.1. Uczestnictwo w projektach unijnych.

6. Opieka naukowa nad studentami

Pełniłam funkcję promotora i recenzenta prac magisterskich oraz licencjackich. Wypromowałam autorów ok. 30 prac magisterskich i ok. 15 prac licencjackich. Recenzowałam ponad 100 prac wymienionych typów.

Pełniłam także obowiązki opiekuna kolejnych roczników studentów pedagogiki oraz opiekuna praktyk studentów I roku pedagogiki (na studiach stacjonarnych i niestacjonarnych pierwszego stopnia).

7. Opieka naukowa nad doktorantami w charakterze promotora pomocniczego

Od 1 marca 2016 jestem promotorem pomocniczym rozprawy doktorskiej Renaty Denysiuk (po mężu Bláhovej), realizowanej w Katedrze Sławistyki Uniwersytetu Ostrawskiego.

8. Staże w zagranicznych i krajowych ośrodkach naukowych lub akademickich

Podczas pracy zawodowej odbyłam staż naukowy na Uniwersytecie w Ostrawie (Filozofická Fakulta, Katedra Slavistiky), gdzie w ramach programu *Erasmus+* prowadziłam wykłady z kultury języka polskiego i praktycznej stylistyki dla studentów stopnia magisterskiego (semestr zimowy w roku akademickim 2013/2014 oraz semestr letni w roku 2014/2015).

9. Aplikacje do projektów badawczych

Trzykrotnie aplikowałam (dwukrotnie w charakterze wykonawcy, raz jako kierownik projektu) o granty badawcze NCN OPUS (*Dziecięcy twórczy tekst literacki w komunikacji szkolnej*, nr identyfikacyjny 253962; *Językowy obraz świata w komunikacji literackiej uczniów klas IV–VI*, nr identyfikacyjny 292631; *Obraz pogranicza w nazwiskach mieszkańców południowego Śląska XIX wieku*, nr identyfikacyjny 375152).

6.4. Działalność organizacyjna

Kilkakrotnie pracowałam w Wydziałowej Komisji Rekrutacyjnej w charakterze sekretarza (studia stacjonarne, niestacjonarne I i II stopnia lub jednolite magisterskie) oraz jako członek komisji rekrutacyjnej.

W kadencji 2014–2016 byłam przedstawicielem pracowników niesamodzielných w Radzie Wydziału Nauk o Edukacji Uniwersytetu Śląskiego.

Od roku akademickiego 2016/2017 jestem członkiem Zespołu ds. Kształcenia Nauczycieli w Uniwersytecie Śląskim.

6.5. Plany naukowe

Gromadząc materiały do analizy stylu popularyzatorskiego, doszłam do wniosku, że analizy konfrontatywnej wymagają nie tylko źródła należące do nieobowiązkowych lektur,

⁴⁷ Autorem był cieszyńianin, znawca legendarnych i historycznych wydarzeń związanych z przeszłością Śląska Cieszyńskiego, w tym – z legendą o trzech braciach.

ale także przedkładane do użytku szkolnego podręczniki dla edukacji elementarnej. Z kolei rejestrując aktualny (zmieniający się) język społeczności zaolziańskiej, stwierdziłam, że analizie należałoby poddać materiały piśmienne ukazujące się na Zaolziu, ustawicznie rejestrujące zjawiska życia społecznego i kulturalnego lokalnej społeczności. Wydaje się – w świetle rozlicznych badań, że postępujący proces integracji społecznej znajduje odzwierciedlenie w całożyciowych wyborach dokonywanych przez absolwentów szkół polskich lub klas z polskim językiem nauczania w kierunku dominującego substratu.

Leksyka w opisie post-rzeczywistości to temat, jakim zajmuję się obecnie. Planuję, ekscerpując wybrane źródła (np. czasopisma „Forum” i „Logo” oraz strony internetowe) poddać próbie opisu takie zagadnienia, jak: 1. Zmienność leksyki w ewoluującej rzeczywistości, 2. Wartości (i wartościowanie) w dobie relatywizmu, 3. Język ekologii (językowy obraz lokalnych i globalnych zagrożeń), 4. Język (bez)nadziei (medycyna i nowe technologie w opisie lingwistycznym).

Marek Gochiński